

वीर-पुष्प पुस्तकालय, काठमाडौं

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ललितपुर,
नेपाल ।

आजन्द भूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

(भिक्षुहरूलाई धर्मदेशना गर्नुहुँदै भगवान् बुद्ध)

वर्ष, २७

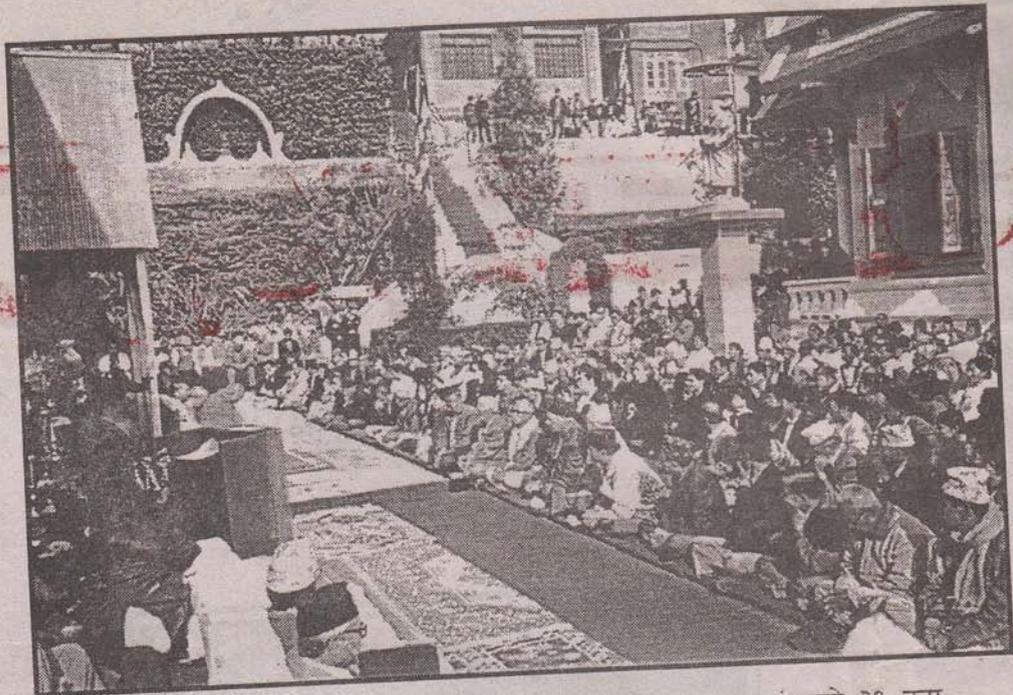
अंक २

ने.सं. १९९९ ज्या:पुन्हि

बि.सं. २०५६ ज्येष्ठपूर्णिमा

बु.सं. २५४३

इ.सं. १९९९ जून

मित्रराष्ट्र थाइलैण्डका नरेशका परमपूज्य गुरु सोमदेव फ्रा जानसंवरको ३९ वटा बौद्ध संघ संस्थाद्वारा नगरमण्डप श्रीकीर्ति विहारमा अभिनन्दन हुंदाको जनभेला ।

पोखरा धर्मसंघ बुद्धविहारमा आयोजित रक्तदान कार्यक्रम ।

आज्जण्ड वृत्ति

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

सल्लाहकार

भिक्षु कुमार काश्यप

फो. नं. २७१४२०

तीर्थनारायण मानन्धर

फो. नं. २७०३८६

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य

फो. नं.- २८१४६४

मुद्रणप्रबन्ध

ग्रन्थमुनि गुभाजु

फो. नं.- २५४१११

व्यवस्थापक एवं प्रकाशक

भिक्षु धर्ममूर्ति

सचिव आनन्दकुटीविहार गुठी

स्वयम्भू - २७१४२०

वितरण व्यवस्था सहयोगी

केदारनाथ श्रेष्ठ - २४६८६०

प्रधान - कार्यालय

आनन्दकुटीविहार, स्वयम्भू, काठमाडौं

पो.ब. नं. ३००७, फोन: २७१४२०

वर्ष २७ - अङ्क २ - बु सं २५४३ - अनलापूर्णिमा

बुद्धवचन

साहु दस्तनमरियानं सन्निसासो सदा सुखो ।
अदस्सेन वालानं निच्चमेव सुखी सिया ॥
बालसङ्गतचारी हि दीघमढानं सोचति ।
दुक्खो बालेहि संवासो अमित्ते नेव सम्बदा ।
धीरो च सुखसंवासो आतीनं व समागमो ॥

सत्पुरुष आर्यहरूको दर्शन गर्नु असल छ, सत्पुरुषको सत्संग गर्नु सुखकर छ । फेरि मूर्खजनहरूको दर्शन नगर्नुले नै मानिसहरू सधैं सुखी भइरहन्छन् ।

मूर्खहरूको संगत गर्नेले धेरै कालसम्म शोक गरिरहनुपर्ने हुन्छ, मूर्खहरूसँग संगत गर्नु शत्रुहरूसँग संगत गर्नु जस्तै सदा दुःखदायी भइरहनुपर्ने हुन सक्छ । फेरि धैर्यवान् विद्वान्हरूसँग संगत गर्नु बन्धु बान्धवहरूसँग संगत गर्नु जस्तै सुखदायी भइरहन्छ ।

तथागत बुद्धले आयुसंस्कारत्याग गरिसक्नुभएपछि वहाँलाई अतिसार रोग लाग्यो । तथागतलाई रोग लागेको देखेर इन्द्रले आफै गएर बुद्धको जीउ मिची सेवा टहल गर्न गयो । बुद्धले इन्द्रलाई भन्नभयो- “देवताहरूको लागि मानिसको गन्ध शय योजनको दूरीमा पनि कुहिएको मासु गन्हाए झैं हुन्छ । त्यसैले तपाईं फर्कनुहोस्, मलाई सेवा गर्ने भिक्षुहरू छन् ।” यो कुरा सुनी इन्द्रले भने- “भगवन्, म ८४ योजनको दूरीबाट नै तपाईंको शीलमुगन्धलाई अनुभव गरी सेवा गर्न आएको हूँ ।” यति भनी तथागतको मल मूत्रको भाँडा पनि आफैले बोकी पन्छाई सेवा गर्दै रहे । यो देखेर भिक्षुहरूले आश्चर्य माने । तब तथागतले भिक्षुहरूलाई भन्नुभयो- “यो शक्रराजले पहिले पनि मेरो यस्तै सेवा गरेको हुनाले मले गरेको धर्मदेशनाबाट श्रोतापति फल लाभ गरी बृद्धा शक्रराज युवकसरह भएका थिए । यो सत्संगतको फल हो ।” यति भनी उपर्युक्त गाथा भन्नुभएको हो ।

वार्षिक ग्राहकशुल्क रु. ६०।-

आजीवन ग्राहकशुल्क रु. १०००।-

एक प्रतिको रु. ६।-

मुद्रक:- बी. एस्. प्रिन्टिङ्ग प्रेस, लगन दलाछी, काठमाडौं ।

बुद्धपूजा

श्रद्धाको भाव पोखुलाई पूजा भन्दछ । मानिस देउताप्रति श्रद्धा गरी मूर्ति सामुन्ने गई पूजा गर्दछन् । नेपालमा मन्दिर र तीर्थस्थल आदिमा गई पूजा गर्नेहरूको घुईचो लाग्छ । जस्तै भीडमा पनि पसेर अरूलाई उछिनेर आफू देउतासमक्ष पुग्न कोसिस गर्ने नेपालीको बानी छ । हिन्दू भनों वा गृहस्थविहारमा बस्ने बौद्ध भनों पूजा गर्दा टाढैबाट चामल अक्षताले छर्कने, पैसा फाल्ने देउतासम्म पु-याउने पुर्खाको धर्म भैं नै गरी आफ्नो छाती, कपाल हातले ढोकी छिनभर आँखा चिम्लने गर्दछन् । यसरी पूजा गर्नेहरूमा यो ऊ भनी देवताको भेदभाव लिइएको देखिँदैन । गरेश होस् वा भीमसेन होस्, महादेव होस् वा गौतम बुद्ध होस् एकै प्रकारले पूजाभाव गर्दछन् ।

बुद्धधर्म मान्नेहरूमा भिक्षुहरू पनि हुन्छन् । भिक्षुहरू पनि विहारमा बस्नुहुन्छ । भिक्षुहरू बस्ने विहारमा बुद्धपूजा हुन्छ । त्यहाँ गरिने बुद्धपूजाको विधिमा केही फरक पाइन्छ । भक्तजनहरू त्यस्ता विहारमा पनि जान्छन् । त्यस्ता विहारमा जाने भक्तजनलाई उपासक उपासिका भन्दछन् । त्यहाँ हुने बुद्धपूजामा सारिक हुने उपासक उपासिकाले देउता पूजा गर्दा चामल छर्दैनन्, पैसा फालेर चढाउँदैनन् । सबै चामल अक्षता र चढाउने बस्तुहरू थालहरूमा राखी एकले अर्कोलाई दिई चारैतिर लाम लागेर बुद्धपूजास्थलसम्म पु-याई थालहरूसहित चढाउँछन् । यस्तो किसिमको बुद्धपूजा व्यवस्थितरूपमा गर्ने परिपाटीमा चलाइएको हुन्छ । यस्तो पूजामा पनि उपासक उपासिका दौडेर अरूभन्दा अगाडिको ठाउँ लिन जाने पनि हुन्छन् । अपठ्यारो सांग्रो ठाउँमा पनि चढाइने बस्तु आफैले र एक अर्कोलाई सार्न अटेस मटेस गर्ने गर्छन् ।

बुद्धपूजा पछिको कुनैपनि कार्यक्रमपछि पुण्यानुमोदन गर्ने गरिन्छ । कहिले कहीँ समय छोट्याउन र विधि हल्कापार्न पुण्यानुमोदन नगर्ने कार्यक्रम रहेमा पनि बानी बसेका कोही कोही कराउन थाल्छन् 'पुण्यानुमोदन गर्नुप-यो' । पुण्यानुमोदन भनेको आफूले गरेको पुण्य सबैमा बाँडियोस् भनी गरिने उदारताको विधि हो । यसरी पुण्यानुमोदन गरी अरूलाई पुण्य बाँड्न चाहनेले पनि आफै पुण्यको लोभले अरूलाई उछिनेर अटेस मटेस गरी पूजामा लाग्ने पनि छन् । पूजाको बेला अरूको सुविधाको लागि वास्ता नगरी आफै सजिलो ठाउँ रोज्ने र अरूलाई सहयोग गर्न कंग्रूसी गर्नेले पुण्यानुमोदनको चाहिँ जिद्दी गरेका हुन्छन् । यसको मतलब श्लोक बाँचेर मात्र पुण्यानुमोदन मान्ने व्यवहारमा अरूलाई आडभर दिई सहयोग गरी पुण्य गर्ने तिरको कुरा समझमा नहुनेहरू पनि रहेका छन् । बुद्धपूजा गर्दा बुद्धबाट आशीर्वाद प्राप्त होओस् भनी चिताउने धरै देखिन्छन् । यसैले बुद्धपूजाको अर्थ राम्ररी संझाई भिक्षुहरूद्वारा धर्मदेशना गरिने हुन्छ । बुद्धपूजा बस्तु चढाएर र श्रद्धा अभिव्यक्त गरेर दुबै प्रकारद्वारा अपनाइने गरिन्छ । विहारमा हुने यस्तो बुद्धपूजाले अनुशासन, शिष्टाचार, बुद्धोपदेशको उपयोगिता र शान्तमय व्यवहार सिकाउने हुन्छ । यसैले बुद्धपूजामा सारिक भिक्षुगण र उपासक उपासिकाहरू सबै पूजाको लागि विधि पु-याउने मात्र नभै पूजाको उद्देश्य पूति गर्नेतिर नयाँ होस् वा पुरानो होस् सबैले होशपूर्वक बुद्धपूजामा लाग्नुपर्ने कुरा सभिराख्नु आवश्यक भएको छ किनकि अरू देवताहरूको पूजामा जस्तो बुद्धपूजामा बानी नविप्रियोस् ।

[नेपाली भाषा]

भगवान् बुद्धप्रति वक्रदृष्टि

— भिक्षु विपस्ती
 (धम्माराम)

भगवान् बुद्धप्रति वक्रदृष्टि राख्नेहरू प्राचीन-काल अर्थात् भगवान् बुद्धका पालादेखि नै निरन्तररूपले रहिआएका छन् । विशेष गरेर यदि बौद्ध इतर संप्रदायहरूसित घनिष्ठ सम्बन्ध राख्नेहरू भए भने यो दृष्टि झन् विकराल हुन्छ । भगवान् बुद्धका पालामा यस्तो व्यवहार गर्नेहरूमा केही निर्ग्रन्थ तथिकहरू, केही ब्राह्मणहरू थिए भने कुरा बौद्धवाङ्मयको अद्ययन गर्दा थाहा लाग्छ । ब्राह्मणहरूबाट यसलाई निरन्तरता दिएको कुरो तिनीहरूका खुबै लोकप्रिय लौकिक तथा धार्मिक ग्रन्थहरूमा धेरै उल्लेख पाइन्छन् । अर्थात् महाभारत, रामायण र पुराण आदिमा भगवान् बुद्धप्रति कटाक्ष, निन्दा, गाली गलौज, अपमानजनक कुराहरू गरिएको प्रशस्त पाइन्छन् । त्यसैसाथ श्रद्धालु पाठकमा भगवान् बुद्धप्रति विरोधी भावना जगाउने वा कमसेकम उपेक्षा सृजना गर्ने कुराहरू लेखिएका छन् । यसका अनुयायीहरूमध्ये नेपालको लिच्छवीकालमा अनुपरमले बौद्धनिन्दा गरेर वेदव्यासको स्तुतिस्तम्भ नै खडा गराएको छ । अहिले त्यही ब्राह्मण धर्मग्रन्थको आधारमा गरिएको व्याख्या मात्र बौद्धहरूलाई दवाव दिइदैंछ । यसमा भगवान् बुद्धप्रति आस्थावान्हरूले कहिल्यै सही थप्नुहुंदैन ।

ब्राह्मणवादीहरूकै वक्रदृष्टि र व्यवहारले गर्दा नेपालका केही क्षेत्रलगायत भारतमा बौद्धधर्मको अन्त (=लुप्त) हुन गएको हो भन्ने विचार राख्नेहरूको कमी छैन । ब्राह्मणहरूले अनेक शताब्दीसम्म भगवान् बुद्ध र बुद्धधर्मको नाम निन्दा र उपहास गर्नकै लागि

मात्र उल्लेख गर्ने गर्दथे । फलस्वरूप अझै पनि हिन्दू मानसपटलमा भगवान् बुद्धप्रति नकारात्मक धारणा राख्नेहरूकै बाहुल्य रहिरहेको छ । यसबारेमा ब्राह्मणवादी शिक्षित हिन्दू यस्तो प्रतिक्रिया बाहिर प्रकाशित गर्दछ —

“ती असहिष्णुतापूर्ण विचार र व्यवहार प्राचीन-काल, पौराणिककाल र मध्यकालका कुरा हुन् जुनबेला मानिस वा समाजको ज्ञान-विज्ञान उन्नति भइसकेको थिएन । थोरै ज्ञानलाई पनि केही टाठाबाठाहरू आफ्नो स्वार्थ सिद्ध गर्नको लागि आफूभै मात्र सीमित राख्दथे । अरूलाई शिक्षित गर्दैनथे अथवा शिक्षित हुन अनुमति दिंदैनथे । तिनीहरूको स्वार्थ पूतिको लागि नै विभिन्न संप्रदायहरू बनाएका थिए । त्यसबाट आपसमा आन्तरिक कलह-विवाद भयो । फलस्वरूप विदेशीहरूलाई मौका दिइयो र उनीहरू आएर भारतवर्षमा शासक बन्नपुगे र भारतीय जनता तिनका दास भएर बस्न बाध्य भयो । तिनैबाट बुद्धधर्मको पनि अन्त्य भयो । अब हामीले आफ्ना कमजोरीलाई चाल पाइसक्यौं र आफूलाई सुधार पनि ग-यौं । फलस्वरूप हामीले विदेशी-शासनबाट मुक्ति पाइसक्यौं र राजनैतिक स्वतन्त्रता पाइसक्यौं । हामी अब विकासतिर लम्किरहेका छौं । हामीमा आधुनिक शिक्षा फैलिंदैंछ र समाजमा सुगारहरू हुंदैंछन् । अब हामी आफ्ना प्राचीन कालमा सुधारात्मक र गौरवमय सम्पदाप्रति झन् झन् बढी सजग र परिचित हुंदैंछौं । यस्तो बेलामा व्यवहारबाट नै समाजले भगवान् बुद्धप्रति

सम्मान र आदर राख्दछन् बढीसे बढी सम्मान गर्दछन् । सम्पूर्ण हिन्दूहरू भगवान् बुद्धप्रति सम्मान र आदर राख्दछन् । हामीहरू हिन्दू भएर पनि भगवान् बुद्धप्रति आदर नगर्ने कुरा छैन । हिन्दूहरूका बीचमा भगवान् बुद्धसम्बन्धी चिन्तन मनन बढ्दैछ । हिन्दूहरूको बाह्य भएको देश भारत र नेपालमा सरकारी तथा गैरसरकारी तवरबाट बुद्धधर्म र संस्कृतिलाई उकास्नको लागि अनेक महत्त्वपूर्ण प्रयासहरू भएका छन् ...। आदि ।

भारतमा बुद्धधर्मको उद्धार हुँदैछ भन्ने कुरामा कुनै शंका छैन । यसमा घोषित बुद्धमार्गीहरूको मात्र होइन अरूको पनि सहयोग वांछित छ र भइरहेको पनि छ तर यस्ता सहयोगमा ब्राह्मणवादीहरूले बुद्धधर्मप्रति आफ्नो परस्परगत रवैया नै अपनाइरहेको कुरा बुद्धि-जीवीहरू मान्दछन् । अहिले थसबाट दुई किसिमका प्रतिफलहरू निस्केका छन्— पहिलो, हिन्दूजनमानसमा भगवान् बुद्ध र उहाँको उपदेशको चर्चा बढेको छ । अर्कोतिर ब्राह्मणवादीहरूले शिक्षितवर्गलाई धोखा दिनको लागि बुद्ध र बुद्धधर्मको प्रयोग गरिरहेका छन् । यो कुरो सत्य हो कि भारतीय जनमानसमा बुद्ध र बुद्धधर्मको परिचय पुनः प्रचार हुनुमा जनताको सद्भावनाले ठूलो मद्दत गरेको छ तर केही ब्राह्मणवादीहरूले भगवान् बुद्धका शुद्ध व्यक्तित्व र उपदेशलाई जानाजान अष्ट बनाएर प्रस्तुत गरिरहेका छन् । भगवान् बुद्धका सर्वजनीन उपदेशलाई आत्मा, ईश्वर जस्ता ब्राह्मणवादी आदर्शलाई रक्षा गर्नको लागि ढालको रूपमा प्रयोग गरिरहेका छन् । भगवान् बुद्ध ती विषयमा मौन हुनु-हुन्थ्यो भनेर अफवाह फैलाउँछन् । अहिले गैरकानूनी सिद्ध गरिसकेको जातिपाति, अन्धविश्वासलाई समर्थन मात्र होइन सृष्टि नै गर्ने विष्णुका अवतार बनाउँदा राम, कृष्ण आदिहरूको उपर शंका उठ्न थालेको बेलामा भगवान् बुद्धलाई पनि विष्णुकै अवतार सिद्ध गर्न

खोजिरहेका छन् । राम, कृष्ण र बुद्धधर्मावलम्बीहरूको संगठन बनाउने प्रस्ताव राख्दछन् । ब्राह्मणमतका सिद्धान्त-हरू मिथ्या सिद्ध हुन आउँदा तिनीहरूका ईश्वरकै वर्चस्व समाप्त हुनथाल्दा भगवान् बुद्ध पनि हात्ती अवतार हुनु भनेर अलापदै क्षीण हुँदै गइरहेको ईश्वरको अस्तित्वलाई बचाउन खोजिरहेका छन् । अझ कोही कोही आधुनिक बनाउँदाहरू आफ्नो क्षुद्र ज्ञानको आधारमा बुद्ध र बुद्धधर्मसम्बन्धी हेयपूर्ण निर्णय दिएर कृतिलाई बिटलो पाछन् । यस्ता छोटाहरू आफू बडा स्वतन्त्र-विचारक भएको दावी गर्छन् । यस्ता कुराहरू लेखेर साध्य छैन । त्यसैले अहिले यो छोटो चर्चा गर्नको मूल-कारणतिर नै लागौं

सिक्किमका आनी भएको एउटी ब्राजिलियन महिला छिन् । लगभग ५० वर्षजति उमेरकी तिनले २० वर्षसम्म बुद्धधर्मको अध्ययन र अभ्यास गरेको दावी गर्छिन् । २ मई १९६६ का दिन तिनी एउटा पर्चा प्रचार गरिहिँडेको बैंकमा भेटें । तिनको सो पर्चामा केही भारतीय पुस्तकहरू र तिनका ब्राह्मण लेखकहरूको फेहरिस्त दिइएको छ । सो पर्चामा ती पुस्तकहरूमा लेखकले भगवान् बुद्धलाई गलत ढंगले प्रस्तुत गरिएका छन् भनी भनिएको छ । के कसो हो भनी कुनै व्याख्या भने त्यो पर्चामा गरिएको छैन । समय र सामर्थ्यको कमीले गर्दा त्यो काम मबाट पनि सम्भव देखिन । अझ म एकलैको विचार प्रस्तुत गर्नुभन्दा ब्राह्मणवादीहरूको भगवान् बुद्धप्रति रहेको वक्रदृष्टिलाई बुझ्न सबै बौद्धिक जनताकै ध्यानाकर्षित गर्दै सो पर्चामा प्रकाशित *Sign misrepresentation* र तत्सम्बन्धी किताब तथा प्रकाशकहरूको विवरण यथावत् यहाँ उद्धृत गरिएको छ ।

Brahmans Misrepresent Gautama Buddha

All who sign as not His, what is,

All who sign as His, what is not,

Misrepresent Him-

Sign Misrepresentation:

G. C. Pande	T. R. Sharma	T. R. V. Murti	J. K. Nariman
Sukumar Dutt	Nalinaksha Dutt	Angraj Chaudary	Rajmani Tigonait
K. Krishna Murty	Bimala Churn Law	A. D. P. Kalansuriya	N. N. Bhattacharyya
Arun Kumar Biswas	Kewal Krishnan Mittal	Kashi Nath Upadhyaya	Manmath Nath
Benoytosh Bhattacharyya	Ananda K. Coomaraswamy		Shastri

Misrepresentation Books Publishers

Studies in The Origins of Buddhism	Motilal Banarsidass Publishers, 1995, India
An Introduction to Buddhist Philosophy	(Eastern Book Linkers, 1994, India)
The central Philosophy of Buddhism	(Harper Collins, 1998, India)
Literary History to Buddhism	(Motilal Banarsidass, 1992, India)
Buddhist Monks and Monasteries of India	(Motilal Banarsidass 1992, India)
Buddhist Sects in India	(" " 1978, India)
Essays on Buddhism and Pali Literature	(Eastern Book Linkers, 1994, India)
The Tradition of the Himalayan Masters	(Himalayan International Institute, 1993, U. S. A.)
Studies in Buddhism	(SundeeP Prakashan, 1996, India)
Buddhistic Studies	(Indological Book House, 1983, India)
A Philosophical Analysis of Buddhist Notions	(Sri Satguru Publications, 1995 India)
Buddhism in the History of Indian Ideas	(Manohar Publications, 1983, India)
Buddha and Bodhisattva	(Cosmo Publications, 1987, India)
Buddhist Art and Thought	(Harman House; 1993, India)
Early Buddhism and the Baghavad Gita	(Motilal Banarsidass, 1983, India)
The History of Buddhism and	(Aryan Books International, 1996, India)
Buddha, His Life, His Teaching, His Order	(Indological Book House, 1978, India)
An Introduction to Buddhist Esoterism	(Motilal Banarsidass, 1998, India)
Hinduism and Buddhism	(Motilal Banarsidass, 1992, India)

निर्वाणको लागि अभ्यास

- बुद्धाचार्य शाक्य

निर्वाणको लागि अभ्यास प्रारम्भमा अनेक बाधाहरूलाई हटाउनु र मनलाई आकाशजमान विशालरूपमा परिणत गर्नुपर्छ । त्यसपछि कामतृष्णालाई त्याग्नको साथै अनेक अक्रुशल क्रियाकलापबाट मनलाई अलग राख्नुपर्छ । साथै अनेक तर्क वितर्कको भावनालाई दमन गर्दै मनलाई ध्यानमा केन्द्रित गरिराख्नुपर्छ । त्यसपछि शारीरिक मुख दुःखका भावनाहरूलाई बिसन्तु र उपेक्षामान् भएर स्मृतिमा ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्छ । पुनः उपेक्षालाई परिशुद्धि गरी स्मृतितर्फ मन केन्द्रित गर्नुपर्छ । चित्तलाई एकपछि अर्को शुद्धिमा लगेर पूर्ण निस्क्लेशी मन बनाउनुपर्छ । यसरी अनन्तसम्म शुद्धीकरण गर्दै मनलाई केन्द्रित गरी राख्ने अभ्यास गरे निर्वाण प्राप्त गर्न सजिलो हुनेछ । चित्त अर्थात् मनलाई ज्ञानमार्ग र समाधिमा ढाल्न ध्यान गर्ने मार्गलाई विद्याचरण भनी भगवान् बुद्धले भन्नुभएको हो ।

निर्वाणको मार्गमा लाग्ने हो भने सर्वप्रथम चित्त शुद्ध गरी सम्पूर्ण क्लेशबाट मुक्त हुन सक्नुपर्छ । रूप, अरूप, संज्ञी, असंज्ञी अथवा नैवसंज्ञाना संज्ञायोनिमा गई पूर्वजन्मका सम्पूर्ण कुरा स्मरण गर्नु र त्यसलाई पूर्णतः तुच्छ सम्झनुपर्छ । दीर्घनिकाय सम्पसादनीय सूत्रअनुसार वीर्य पूर्ण भएको चित्त गरिराखेका समाहित चित्तको दिव्य चक्षु भएका, च्युत भएका र उत्पत्ति भएका सबै सत्त्वलाई देख्न सकिन्छ, जन्ममा भनिएको छ- आफ्नो कर्मले नीच उच्च भएका सवर्णहरू सुगतिमा र दुर्वर्णहरू दुर्गतिमा उत्पन्न भएका सत्त्वहरू पनि देख्न सकिन्छ । यदि तथागतको हृदय जस्तो महद्दिक अर्थात् अल्पेक्षता, सन्तुष्टिता र सल्लेखता भए सम्पूर्ण प्राणी निर्वाणको गतिमा पुग्ने थियो ।

सनस्त चेतनशील प्राणीले बुद्धनुपने कुरामा भगवान् बुद्धले स्पष्ट गर्नुभएको छ- नैव संज्ञा ! यसको अर्थ नाम संज्ञा आत्मा छ । जहाँसम्म नामसंज्ञा अर्थात् नैवसंज्ञाको कुरा छ त्यहाँसम्म तृष्णाको भय रहित भनिन्छ जसलाई दृष्टि भनिन्छ । तृष्णाको कारणले उपादान, उपादानको कारणले भव, भवको कारणले जसलाई जन्म हुन्छ त्यसलाई स्पर्श भनिएको छ । त्यसैगरी जन्मको कारण जरा, मरण, शोक, दुःख, दोर्मन उपायास उत्पन्न हुन्छ जसलाई वेदना भनिन्छ ।

बुद्धधर्मअनुसार निर्वाण प्राप्त गर्ने अमिलावा भएका मानिसहरू पनि थरीथरीका छन् । यसको विभाजन अनुसार दृष्टिधर्म निर्वाणतर्फ विचार पुःयाउनु आवश्यक छ । दृष्टिधर्म निर्वाणलाई पनि पाँच भागमा विभाजन गरेका छन् । जो निम्न प्रकार छन्-

पहिलो दृष्टिधर्म निर्वाण- पंचकामलाई बलेश हित बनाउने आत्मा बनाई सांसारिक भोग गर्नेले यसै देहमा निर्वाण प्राप्त गर्न सक्छ जसलाई पहिलो धर्म निर्वाणवादी भनिएको छ ।

दोस्रो धर्म दृष्टि- सांसारिक भोगलाई अनित्य दुःख र अनात्म अर्थात् विपरिणाम भनी जसले शाश्वत दृष्टिले देख्छ उसले यसै देहमा निर्वाण प्राप्त गर्न सक्छ जसलाई दोस्रो धर्म निर्वाणवादी भनिएको छ । यसप्रकारका आत्मा निर्माण गर्न अनेक कामवासना, अनेक अक्रुशल, अनेक वितर्कलाई त्यागेर बस्ने र शोक, दुःख, उपायासबाट अलग हुने गर्दछ ।

तेस्रो धर्म दृष्टि- वितर्क र कुविचारद्वारा अनेक भयावह स्थूल पनि देख्न सकिन्छ । अतः त्यस्तो वितर्क र

आनन्दभूमि

कुविचारलाई त्यागेर आत्मालाई एकाग्र बनाइ राख्न नसके निर्वाण प्राप्त गर्न सकिँदैन । अनेक तर्क र कुविचारलाई फाल्ने हेतुले गरिने चित्त एकाग्रता नै समाधि भनिएको जुन समाधि गर्नले यसै देहमा निर्वाण प्राप्त गर्न सक्तछ भनिएको छ जसलाई तेस्रो धर्म दृष्टि निर्वाणवादी भनिएको छ ।

चौथो धर्मदृष्टि - चंचल स्वभावले अनेक स्थूल-मात्र देखिरहन्छ । आत्माको चंचल स्वभावलाई बसवा राखी स्मृति प्राप्त गरे शारीरिक सुख अनुभव गर्न सकिन्छ । स्मृति ध्यानद्वारा आत्मालाई विहार गराउन सके यसै देहमा निर्वाण प्राप्त गर्न सक्तछ भनिएको छ जसलाई चतुर्थ धर्मदृष्टि निर्वाणवादी भनिएको छ ।

पाँचौं धर्मदृष्टि - चित्त अथवा आत्माले आफ्नो स्थूललाई सुखभोग निमित्त मात्र उपयोग गर्ने भनी ठाने-सम्भन्नि निर्वाण प्राप्त गर्न सक्तैन । सुख र दुःखलाई त्याग्ने, सम्पूर्ण माया प्रीतिलाई बिसर्ने स्मृति परिशुद्ध गर्न सके यसै देहमा निर्वाण प्राप्त गर्न सक्तछ भनिएको छ जसलाई पाँचौं धर्मदृष्टि निर्वाणवादी भनिएको छ ।

संक्षिप्तमा बुझ्ने तरिकाने भन्ने हो भने कायानु-पश्यी भएकाले वित्तमा मल सफा गरी विहार गरिन्छ, वेदनानुपश्यी भएकाले सम्पूर्ण वेदना फालेर विहार गरिन्छ, चित्तानुपश्यी भएकाले चित्त शुद्ध गरी विहार गरिन्छ र धर्मानुपश्यी चित्त प्रसन्न गर्दै विहार गरि-रहन्छ । यसमा पनि सम्बोधि परायण भए श्रोतापन्न; राग, द्वेष र मोह नाश गर्न सफल भए सकृदागामी; कुनै प्रकारका पाप नगर्ने भए श्रौपपातिक र सबै प्रकारको आश्रव क्षय गरी उपाय र प्रज्ञाको बलले चित्तलाई साक्षा-त्कार बनाउने भए निर्वाण पद प्राप्त हुने भनिएको छ । उक्त उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न ध्यान उपयोगी भएको मानिन्छ ।

शरीर परिग्रहअनुसार प्राणीहरूमा स्थूल शरीर, मनोमय शरीर र अरूपी शरीरमा विभाजित गरिएको छ । बुद्धधर्ममा शरीरको कर्म भनेको संकलेशिक धर्मलाई नाश गर्ने शुद्ध धर्म अभिवृद्धि गर्ने र प्रज्ञा पूर्ण गर्ने हो । शरीर परिग्रहअनुसार पृथ्वी, वायु, पानी र अग्निद्वारा निर्मित र ती चारै महाभूत एक अर्कासित संमिश्रण भई उभिरहेको र आहारा खानपनेलाई स्थूल शरीर भनिएको छ । सर्वअंगप्रत्यंग भएका, इन्द्रिय परिपूर्ण भएको र सर्व आहारभक्ष्य गर्ने नोमय मशरीर भनिएको छ । त्यस्तै संज्ञाहरू हुन् अरूपी शरीर भनिएको छ । ती तीनै शरीरका कर्मलाई दृष्टिगन गर्दा मनोमय शरीरका कर्म अकुशल मार्गबाट टाढा वा अलग हुनु हो र आफ्नो जीवनलाई सधैं शान्त वातावरणमा ढाल्ने आचरणमा संलग्न हुनु हो । यस्तै अरूपी शरीर कर्म भन्नाले महासुख प्राप्त गर्न सबै प्रकारका संकलेश धर्मबाट अलग हुनु हो । संक्षिप्तमा स्थूल शरीर काय, मनोमय शरीर वाक् र अरूपी शरीर चित्त (आत्मा) हुन् र निर्वाणका लागि ती तीनै शरीर सिँदी हुन् भनी मान्नुपदछ ।

विषयनाको ज्ञानलाई नियालेर हेरियो भने कुनै पनि प्राणीको शारीरिक रूप चतुर्माहाभौतिक हुन् जसको प्रमाण यसरी दिइएको छ- (१) आमा बाबुको कारण भएको (२) आहारा आदिले बूढि भएको (३) छेदन परिमार्जन भेदन विध्वंसन भएको अनित्य स्वभावको । (४) बिज्ञान, चेतना अथवा आत्मा यत् शरीरमा प्रति-बद्ध भइरहेको छ । वास्तवमा यस शरीर, मनोमय र अरूपीलाई जति शुद्ध गरियो उतिनै महासुख प्राप्त हुने भन्ने भगवान् बुद्धको शिक्षा थियो ।

चक्षुले रूप, श्रोतले शब्द, घ्राणले गन्ध, जिह्वाले रस, कायले स्पर्श र मनले धर्मको काम गर्दछ । भगवान् बुद्धना अनुसार नाना काय र एकत्व संज्ञा भएका ब्रह्मकायका देवताहरू हुन्, एकत्व काय र नानात्व संज्ञा भएका आभास्वर देवताहरू हुन् र एकत्व संज्ञा भएका

शुभकृतस्य देवताहरू हुन् । अतएव सप्रज्ञान सायाति अर्थात् रात्री नरात्री चिन्तन र अभिसंस्करण नभएको स्थितिमा बस्न सकेका मृत्युपछि आत्मा निरोगी, एकान्त वासी र सुखको लोकमा बस गर्न पाउने भनिएको छ ।

प्राणीहरूको मृत्युपछि निर्वाण पदमा पुगोस्, सो पदमा पुग्न नसके मोक्षपदमा पुगोस्, सो पदमा पुग्न नसके मुक्तिपदमा पुगोस्, सो पदमा पुग्न नसके सुगति पदमा पुगोस् भन्नाका खातिर भगवान् बुढले यदि मृत्यु पछि मात्र होइन यसै बेहमा पनि सुखी हुनु छ भने पाँच वटा ध्यान गर्ने अभ्यास गर्नुपर्छ भनी ज्ञान मार्ग दिनु- भएको छ । ती हुन्:-

- १- संज्ञाबेदितनिरोध समापत्ति
- २- नैवसंज्ञानासंज्ञायत समापत्ति
- ३- आकिञ्चन्यायतन समापत्ति
- ४- विज्ञानानन्त्यायतन समापत्ति
- ५- आकाशानन्त्यायतन समापत्ति

उपर्युक्त पाँच कुरामा विज्ञानको दृष्टिबाट मन्थन गर्ने हो भने भगवान् बुढ स्वयंले भिक्षु आनन्दलाई दिनु- भएको शिक्षामा गहिरिएर हेर्नु आवश्यक छ । यसको विवरण दीघनिकायको महानिदान - सुत्तमा सात विज्ञानको स्थितिमा बताउनुभएको भनी उल्लेख गरिएको छ ।

उक्त सात विज्ञानको स्थिति अनुसार त्यसमा थप दुई आयतन पनि रहेको छ । सात विज्ञान सम्बन्धमा भनिएको छ- मनुष्य, देवताहरू र त्रिनिपातक विज्ञानको पहिलो स्थिति हो जसलाई नाना काय र नाना संज्ञा भनिएको छ । ब्रह्मकायकहरू विज्ञानको दोस्रो स्थिति हो जसलाई नाना काय र एकत्व संज्ञाका भनिएको छ । आभास्वर देवताहरू विज्ञानको तेस्रो स्थिति भनिएको छ जसलाई एकत्व काय र अनेक संज्ञा भनिएको छ । शुभ कृतस्य देवताहरू विज्ञानको चौथो स्थितिमा निएको

छ जसलाई एकत्व र एकत्वसंज्ञा भनिएको छ ।

त्यसै गरी रूपसंज्ञालाई अतिक्रमण गरी प्रति संज्ञालाई अस्तगमन गरी नानात्वसंज्ञालाई मनसिकार नगरी अनन्त आकाशानन्त्यायतनमा बस्नेहरू छन् । त्यसपछि सर्वथा विज्ञानानन्त्यायतनलाई अतिक्रमण गरी केही होइन, छैन भन्ने भावना उत्पन्न गरी बस्नेहरूलाई आकि- चन्त्यायतन भनिन्छ । अरु दुई आयतन - असंज्ञीसत्त्वा- यतन । (संज्ञा नभएका सत्त्वहरू बस्ने ठाउँ) र नैव- संज्ञानासंज्ञायतन (न संज्ञा छ न छैन भन्ने आयतन) हो ।

यथार्थरूपमा निर्वाणपद प्राप्त गर्न गर्नुपर्ने पाँच वटा अभ्यासबारे दिइएको विवरण यसरी छ -

१. संज्ञाबेदित निरोध समापत्तिको अर्थ संज्ञा नभएको र नभएका आकाशमा बस्ने हुन् ।
२. नैवसंज्ञानासंज्ञायतन समापत्तिको अर्थ न संज्ञा छ न त संज्ञा छैन भन्ने आयतनमा बस्ने हो ।
३. आकिञ्चन्यायतनको अर्थ सर्वतोविज्ञाना- नन्त्यायतनलाई अतिक्रमण गरी बिलकूल केही छैन अर्थात् सम्पूर्ण खाली भन्ने भावना गर्नु हो ।
४. विज्ञानानन्त्यायतन समापत्तिको अर्थ सर्वतो आकाशानन्त्यायतनलाई अतिक्रमण गरी अनन्त विज्ञान स्मरण गरी बस्ने हुन् ।

५. आकाशानन्त्यायतन समापत्तिको अर्थ रूप र संज्ञालाई अतिक्रमण गरी प्रतिघ संज्ञालाई अस्तगमन गर्दै नानात्वको संज्ञालाई मनसिकार नगरी बस्ने हो ।

उपर्युक्त पाँच प्रकारका ध्यानलाई समाधि भनिएको छ जुन समाधि गर्दा रूपमा रूप देखिन्छ, अध्यात्ममा अरूप संज्ञा भएर बाह्यरूप देखिन्छ, शुभभावले अभिमुक्ति हुन सकिन्छ । यसपछि रूप र संज्ञालाई दमन गर्नुपर्छ । आकाश अनन्त भन्ने जानिसकेपछि सूक्ष्म तत्त्व संज्ञा

उत्पन्न गरी पुनः यसलाई निरोध गर्न सक्नुपर्छ । अनिमात्र निर्वाणपद प्राप्त हुन्छ भनिएको छ ।

मृत्युको समयमा उपर्युक्त पाँच कुरालाई सम्झने र केही छैन सबै झूठ हो भनी आत्माले शरीरसित विच्छेद गरी सचेतसाथ महासुखमा पुग्न सुरक्षित हुन सक्ने नै निर्वाण भनिएको हो जुन आत्माले भवचक्रमा मात्र होइन षट्लोक, दशभूमि र तेह्रभूमि अर्थात् सोभन्दा बढी कल्पनाका भूमि वा लोकमा जन्म हुनु नपर्ने अनन्तको लोकमा पुगे र फेरि कुनैपनि योनिमा जन्म हुनुनपर्ने वा लोकमा आउन नपर्ने हुन्छ भनिएको छ ।

सरल भाषामा भन्ने हो भने काय, वाक् र चित्त शुद्धीविना कुनैपनि प्राणीले जन्मनिरोधमा सफलता हासिल गर्न सक्छ भनी विश्वास गर्नु उचित छैन । संक्षिप्तमा भन्ने हो भने कार्यक्षेत्रमा सत्य, न्याय र विवेक हुनुपर्छ, व्यवहारमा निष्पक्ष, निर्दोष र झमता भावना हुनुपर्छ । यसपछि चित्तमा स्नेह, करुणा, श्रद्धा र मंत्रीको धारणा हुनुपर्छ । यसैलाई निर्वाणको लागि प्रतिज्ञा भनी मान्नुपर्छ ।

यो सर्वविदित छ कि कुनैपनि सत्त्वका शरीरबाट आत्माले छाड्ने बेला इन्द्रियबाट मरणापातिक वेदना अनुभव गर्दछ । यसै बेला भगवान् बुद्धले भन्नुभए जस्तै सबै संस्कार अद्भुत हो, विश्वास गर्न अयोग्य छ, संस्कारकी इच्छा गर्नु व्यर्थ छ, त्यसमा राग गर्नु व्यर्थ छ भनी सम्झनुपर्छ । जहाँकै शिक्षाअनुसार प्रीतिका अनेक भावबाट अलग हुन, प्रिय वस्तुहरूको आशा नगर्नु उत्तम छ ताकि अनेक प्रीतिको भावना र प्रिय वस्तुको आशा गर्दै आत्मत्याग गर्नले दुःखी हुन्छ र निन्दनीय हुन्छ । यस्तै मरणापातिक वेदनाले ग्रस्त हुँदा बाँचिरहने र बाँच्ने आशा मारनुपर्छ किनकि यस्तो आशाले दुःखी बनाउँदछ र निन्दनीय हुनेछ । भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ कि काम

वितर्क, व्यापादवितर्क, विहिंसावितर्क त्याग गर अनि पछि सर ।

भगवान् बुद्धको समापत्तिध्यानसिद्धान्तअनुसार अनेकप्रकारका काम विषय, अहुशल काय, वाक् र चित्त, वितर्क विचारलाई विवेक राखी प्रीतिसुखको पहिले ध्यान गरी हेर, वितर्क विचार गर्दै वितर्क गर्दै उपशान्तमा विहार गर, आध्यात्मिक सम्प्रदायलाई चित्तद्वारा विचारबाट अलग होऊ र समाधिमा प्रीति गर— यसलाई दोस्रो ध्यान भनिएको छ । सम्पूर्ण प्रीतिलाई त्याग गर र उपेक्षित भएर स्मृति सम्प्रजन्य होऊ साथै शारीरिक सुखानुभव जसलाई तृतीय ध्यान भनिएको छ । त्यसपछि सौमनस्य र दौर्ननस्यलाई त्याग गर अर्थात् सुख र दुःख केही छैन भन्ने स्मृति र उपेक्षाको भावना गर्दै परिशुद्ध होऊ । यसलाई चतुर्थ ध्यान भनिन्छ । मंत्री विपुल, सहगत, अप्रमाण चित्त बनाऊ । अवंरी र अव्यापाद चित्तलाई सम्पूर्ण दिशामा फेलाऊ । मंत्री करुणा, मुदित र उपेक्षा चतुर्ब्रह्म विहार गर अर्थात् सम्पूर्ण दिशामा फेलाऊ । यसैलाई पाँचौं ध्यान भनिएको हो ।

निश्चय पनि उपर्युक्त ध्यानहरू गरेमा शान्त स्थानमा मृत्युपछि आत्माले वास गर्ने अवसर पाउनेछ । यसैलाई निर्वाण, महासुख र महाशून्य भनिएको छ । उपर्युक्त ध्यानहरू गर्दा मरणापातिक वेदना पनि दुःखदायी हुनेछैन र अनेक तर्कना पनि देख्न पाउनेछैन । यो सिद्धान्त नै निर्वाणको विज्ञान हो । निर्वाणपदका लागि प्रतिज्ञा गर्नेहरूले भगवान् गौतम बुद्धको निम्न भाषयलाई चिन्तन र मनन गर्नु जरूरी छ —

संस्कारवस्तु सबै निश्चय पनि अनित्य हुन्,
उत्पन्न भएर व्यय हुँदै जाने स्वभावका हुन्,
उत्पन्न भएर पनि नाश भएर जानुभन्दा उत्तम
शान्त हुनु (निर्वाण) नै एकमात्र सुख हो । ●

(वर्ष २६ अंक १२ वाट कमजः)

आजका बौद्धदर्शनहरू हिजोको बुद्धधर्मको रूपान्तरण महासुखसत्य

- पुरुष शाक्यवज्र

जवाहरलाल नेहरूले भारतभूमिमा बौद्धहरूको अन्त गर्ने कार्यसम्बन्धमा सानो टिप्पणी आफ्नो विश्व इतिहासको अन्तक भन्ने किताबमा यसरी उल्लेख गरेको पाइन्छ "हर्ष (हर्षवर्धन) पक्का बौद्ध था / इस समय बौद्ध-धर्म एक अलग धर्म की हैसियत से भारत मे बहुत कमजोर पड चुका था । ब्राह्मण इसको हजम करते जा रहा था ।"

नेहरूजीको यस प्रतिक्रियापछि पुनः रसिक विहारी मंजुलको आफ्नो किताब 'चौरासी बौद्ध सिद्ध'को प्रस्तावनामा उल्लेख गरेको यस भावनालाई पढौं, "पूर्वी-बंगालमे एक स्थान पर कुछ प्रच्छन्न बौद्ध रहते थे । उन दिनों वहाँके शासक बौद्ध विरोधी थे अतः उन प्रच्छन्न बौद्ध ने अपनेको सुरक्षित रखनेके विचार से बंणव कहना शुरू कर दिया इस प्रकारके वे ब्राह्मणोंके कोप से भी बच गये प्रशासक के क्रोध से भी बच रहे ।"

भारतमा बुद्धधर्म लोभ भएको सम्बन्धमा विभिन्न भारतीय लेखकहरूको के विचार छ त्यस सम्बन्धमा नेपालका लेखकहरूको के विचार छ त्यससम्बन्धमा चर्चा गरौं । बुद्ध र 'बुद्धधर्मपछि' भन्ने किताब लेख्ने प्रकाश वज्राचार्य लेखनुहुन्छ, 'बुद्धको मौलिक र व्यावहारिक शिक्षा महायान हुँदै वज्रयानसम्म पुग्दा पूर्ण फरक भैसकेको थियो । ब्राह्मणधर्म र त्यस धर्ममा खास भिन्नता बाकी रहेको थिएन । त्यसैले नेतृत्वहीन भारतका बौद्धहरूले आफ्नो धार्मिक आवश्यकता पूरा गर्न ब्राह्मणधर्म अंगीकार

गरिलिन केही कठिन परेन ।"

कुनैपनि धार्मिक सम्प्रदायले के यति सर्विकेन्द्रित आफ्नो धर्म परित्याग गरेर अरुको धर्म अपनाउन सक्छ त्यससम्बन्धमा बिवेकानन्द साहित्यको ९ भागमा स्वामी बिवेकानन्दले लेखनुभएको एक नैतिक सिद्धान्तलाई ज्ञाने प्रयास गरौं, "मुट्ठी भर लोग (जिउ) हर राष्ट्रमे जाकर भी संयतित है क्यों कि उनका अपना धर्म स्वतन्त्र है । पारसिया लोग दुनिया भर मे केवल एक ताब अपनाए हैं । जैन सम्प्रदाय के अनुयायी भारतमे दश ही ताब अपनाए गए हैं । क्या तुम जानते हो कि ये थोड़े से पारसी लोग जेनी केवल अपने धर्मग्रन्थों की बदौलत ही जीवित हो सके हैं आज जितने भी जीवित धर्म हैं उनमे प्रत्येक का अपना स्वतन्त्र धर्मग्रन्थ है ।"

विश्वमा सबै धर्मभन्दा विशाल धर्मग्रन्थको जगत्मा छ । यो निर्विवाद छ । यहाँ स्वामी बिवेकानन्द र प्रकाशमान वज्राचार्यको साथ उल्लेख भन्नुपर्छ धर्म अन्तर् हुन आएको पाइन्छ । सन्नाह, अशोक, हर्षवर्धन भारतवर्षका प्रख्यात राजाहरूको समयमा बौद्धहरू सबैभन्दा बढी थिए । यो तथ्याङ्क इतिहासमा अंकित भएको पाइन्छ । के यी सबै बौद्धहरूले आफ्नो धर्मलाई परित्याग गरेर अरुको धर्ममा प्रवेश गर्नु स्वामी बिवेकानन्दको अनाइअनुसार असम्भव छ ? त्यसो भए वज्राचार्यजीले भन्नुभएअनुसार अरु सम्प्रदायमा नै प्रवेश गरेको हो ? यसरी बृहत् संख्यामा धर्म परिवर्तन भएको

सम्भव छैन । यो कुनै मुसलमानहरूले आक्रमण गरे जस्तै
 अरु प्रबोध भारतीय सम्प्रदायहरूले आगमन गरेको
 हुनुपर्छ । यो कुरो विभिन्न भारतीय लेखकहरूले माथि
 उल्लेख गरेका प्रसंगहरूबाट यो संकेत प्रष्ट झल्किन्छ ।
 यसबाहेक अरु विचारणीय विषय के छ भने मलेरियाको
 श्रीलोकमेत पचाइसकेका जङ्गलवासी थारू जातिहरू हिजो
 आज आफूलाई शाक्यजाति भएको दाबी गर्छन् ।

अर्को, इतिहासमा उल्लेख भएअनुसार इसापूर्व
 दोस्रो शताब्दीमा भारतवर्षको मौर्यराजा पुष्यमित्रले
 प्रसंख्य बौद्धहरूको विभिन्न तरिकाबाट नाश गरेका थिए ।
 मुनिन्छ एक भिक्षुको टाउकोलाई एक शय दीनार दिने
 घोषणा गरिएको थियो । यो केही होइन, ब्राह्मणहरूको
 चाल भएको विश्वास गरिन्छ । यसरी ब्राह्मणहरूबाट
 दौडविरोधी चाल चलनपने के बाध्यता थियो ? त्यसका
 धेरै कारणहरू हुन सक्छन् । यी यस प्रकारका छन्—

(१) बुद्धधर्म भारतको भूमिमा उदय हुनुभन्दा
 धेरै वर्ष पहिलेदेखि यस भूमिमा हिन्दू ब्राह्मणहरूले
 आफ्नो आधिपत्य जमाइसकेका थिए । बुद्धको आगमन
 पछि बुद्ध तथा अरु धेरै परिव्राजकहरूले ब्राह्मणहरूको
 वर्णभेद जात-पात, पशुबलि, होम, देवपूजा आदि विषय
 खण्डन मण्डन गर्नुको यसबाट प्रभावित भएर ब्राह्मणदेखि
 अरु धेरै जातिहरूले खास गरी बुद्धको शरण लिए ।
 यसबाट हिन्दूधर्म धेरै कमजोर हुन गयो । त्यसमा पनि
 शक्तिशाली शासकहरूले पनि धेरै शताब्दीसम्म पनि
 बौद्धहरूको हिमायती बनिदिएको ले शासकहरूबाट हिन्दू-
 णहरूले प्रशय पाउन सकेनन् । बौद्धहरूको अन्डरमा बस्नु-
 परेको थियो । ब्राह्मणहरू बाहिर बाहिर मिलनसार भए-
 पनि भिन्न भिन्न आगो भएर समयलाई पखिरेहका
 थिए ।

(२) थेरवाद र महायानको समयसम्म ब्राह्मण-

हरूको खास चहल पहल नभए पनि राजा सम्मान दिएको
 पाइन्छ । उदाहरणको निम्ति भिक्षुहरू र ब्राह्मण-
 णहरूलाई एकै स्तरमा राख्ने गरेको बौद्धधर्म ग्रन्थहरूमा
 प्रष्ट उल्लेख भएको पाइन्छ तर तन्त्रयानपछि ब्राह्मण र
 शैवसम्प्रदायलाई बौद्धहरूले कटु आलोचना गरेको पाइन्छ ।
 उदाहरणको निम्ति सिद्धहरूले गरेका आलोचनाहरूको
 एक दुई नमूना यहाँ प्रस्तुत गर्नु उपयुक्त नै हुनेछ ।

ब्राह्मणा हिन जानत हि भेउ

एउई पडिअउ ए च्चउदेउ । सरहपा ।

भावार्थ:- ब्राह्मणहरू झूठ-मूठ वेदहरू पढ्छन् तर पर-
 माथको अर्थ जान्दैनन् ।

ब्रह्मा-विष्णु-महेशुर देवा, बोधिसत्त्वमा करहू सेवा ।

देव न पुजेहु नित्यण जावा देव पुचारी भौखन

पावा ॥

भावार्थ :- बोधिसत्त्वको ब्रह्मा-विष्णु-महेशको सेवा गर्नु-
 पर्दैन, पत्थर आदि देवताहरूको पूजा नगर्नुपर्छ, तीर्थ
 जानुपर्दैन, ब्राह्मण देवताहरूबाट मोक्ष मिल्दैन । तिलोपा
 माट्ट पाणी कुस लई पढन्त घरही बइसा अणी हुन्त,
 कज्जे विरहई होमं, अखिख उट्टाविअ कडुर धुमे ।

अर्थ:- माटो पानी कुस लिएर मन्त्र पढ्छ, घरमा बसेर
 अग्नि होम गर्छ, विना मतलब होमको कडुवा धुवाँबाट
 आँखा पोस्ने गराउँछ ।

सिद्धहरू बौद्धराजाहरूको छत्रछायामा बसी कट्टर
 ब्राह्मणविरोधी साहित्यहरू जताततै प्रचार प्रसार गरेको
 तथ्य माथिको सिद्धहरूको कविताहरूबाट प्रष्ट देखाएको
 पाइन्छ, ब्राह्मणहरू कुनैपनि प्रतिक्रिया नगरी भिन्न भिन्न
 मुरमुरेर कुनै बदलाको भावले समय पखेर बसेको
 देखिन्छ ।

बौद्धयोग र शैवयोग एकै समान भएको पाइन्छ
 यस दृष्टिले एकआपसमा तमन्वय हुनुपर्ने देखिन्छ तर

त्यसो हुन सकेन बरु शत्रुभाव भएको पाइन्छ । शैव सम्प्रदायको भनाइअनुसार बौद्धतन्त्रयान शैवषट्चक्र भेदलाई केही हेरफेर गरेको बाबो गर्छन् । शैवहरूलाई यो कुरा अलिकति पनि सन्तुष्ट भएको पाइँदैन ।

अर्को महासुखयानी सहजोया नियन्त्रण, राजाको पनि चाहँदैनथे । त्यसकारण राजाहरूलाई समेत परवाह गर्दैन । यससम्बन्धमा तिब्बतको एक घटनालाई लिएर एलेक जेन्डर डाबिड नीलले एक यसप्रकारको घटना उल्लेख गर्नुभएको छ कि चोगत्सांग नामको एक प्रख्यात तान्त्रिक लामा मिनिगापुर त्हाखांगमा रहन्थे र तिब्बत, चीन र विभिन्न देशहरूको भविष्यवाणी गर्थे । धेरैजसो सत्य भएको पाइन्छ । एक दिन त्यो लामा आफ्ना साथीहरूसँग बसेर मद्यपान गरिरहेको बेला त्यस तान्त्रिकले अनायास अश्वपतिको बहिनीसँग विवाह गर्ने इच्छा प्रकट गर्‍यो । अश्वपति पनि त्यस बेला त्यही थियो । उसले लामाको प्रस्तावलाई मान्न इन्कार गर्‍यो । ग्याल्पो (राजा) ले पनि त्यस इच्छालाई अनुचित मान्‍यो । लामा उत्तेजित भएर मद्यपान यति जोरले पयाँकियो कि त्यो टुक्रा टुक्रा भयो । त्यसपछि लामाले दुई दिनभित्र अश्वपति भनेछ भनी शराप दिई मठभित्र पस्यो । साँचै दुई दिनभित्र अश्वपतिको मृत्यु भयो ।

यस घटनापछि ग्योल्पो र अश्वकपतिको परिवार त्यस केटीलाई लिएर त्यस आचार्यकहाँ गयो । काम तृष्णाको कारणले मले त्यस केटीसँग विवाह गर्ने इच्छा गरेको होइन भनी लामाले विवाह गर्न इन्कार गर्‍यो । यदि त्यस समय लङ्कीसँग विवाह भएको भए यस्तो चमत्कारी सन्तान पंदा हुने थियो, जसले धेरै मानिसहरूको उपकार गर्ने थियो । अब त्यो अबसर गुमिसकेको छ ।

(कादम्बिनी १९८१ तन्त्र विशेषांक पृ. ५ बाट)

यस्तो घटना केवल त्हासाको मात्र होइन यो भारतका कयौँ राजाहरूले तान्त्रिक आचार्यहरूबाट भोगिसकेका घटनाहरू हुन् । राजाहरूले तान्त्रिकहरूलाई प्रापना कन्याहरूसमेत प्रदान गर्ने विषय राहुल सांकृत्यायनको बुद्धवचनमा उल्लेख गरेको पाइन्छ । त्यस्तै सिद्धाचार्य तथा वहाँको सँकडौँ तान्त्रिक अनुयायीहरू राज्यको सुरक्षाको निमित्त पल्टनको रूपमा राख्ने गर्थे । कुनै बेला तान्त्रिकहरू राजसेवक थिए भने कुनै बेला ती तान्त्रिकहरू राजाको चिन्ताको विषय पनि बन्थ्यो कारण तान्त्रिकहरू अनुशासित थिएनन् ।

महासुखधर्म भारतको भूमिमा वृहत् लोकप्रिय बनियो । त्यसले केही हदसम्म विकृति पनि ल्यायो कारण जति लोकप्रिय भयो त्यति अनुपातमा आचार्यहरूको वृद्धि गर्न सकेन । फलस्वरूप केही दुरुपयोग हुन पनि गयो होला, त्यसको मतलब महासुखयान आफैँ खराप भन्न मिल्दैन ।

यो महासुखधर्म केवल बौद्धसम्प्रदायहरूको बीचमा मात्र लोकप्रिय बन्नगएको होइन, भारतको पुनर्जन्मलाई विश्वास गर्ने सम्पूर्ण धर्म सम्प्रदायहरूलाई पनि त्यतिनै प्रभाव पार्दै गएको पाइन्छ । समयमा नै यस धर्मलाई नियन्त्रण गर्न सकेन भने बौद्ध सम्प्रदायहरू महासुखसम्प्रदायमा एकीकरण हुन गए जस्तै अर्बौद्धसम्प्रदायहरू पनि यसैमा एकीकरण हुने निश्चित बन्न गयो । यस तथ्यले अर्बौद्ध सम्प्रदायहरूलाई चिन्तित तुल्यायो । यससम्बन्धमा लेखक रसिक विहारिको यस भनाइप्रति एक दृष्टि पुग्‍याऊ । "जो भी हो- इन सिद्धो ने समाज मे जो हलचल मचाई थी वह आज भी अनुसन्धान का विषय है क्योंकि इससे ब्राह्मणों की वर्ण व्यवस्था तो टूटी ही- इससे बहुत लम्बे समयतक भारतीय इतिहास की चिन्तन धारा को ही बदल कर रखदिया । समाज-धर्म डूब गया जिसे उबराने के लिए आज से ४०० वर्ष पूर्व गोस्वामी तुलसीदास को ही श्रीरामचरितमानस की रचना करनी पडी जैसे ईसा पूर्व की पाँचवी शदी मे

ग्रानन्दभूमि

बाल्मीकि को तथा ईशा पूर्व की डीची शदी मे वेदव्यास को महाभारतादी ग्रन्थों की रचना करनी पडी थी।”

यी माथि उल्लेख भएका तथ्यहरूलाई विचार गर्दा स्वधर्म बचाउनको लागि महासुखधर्मको विरोध गर्नुपर्ने अनिवार्य तथा बाध्यता पर्ने आएको देखिन्छ।

सन् १९६६ मा महमद बिन इखितयार खिलजी को आक्रमण हुँदा रोजी रोजी भिक्षुहरूलाई हत्या गरेको साथै धेरै बौद्ध विहारहरू, शिक्षण केन्द्रहरू, विश्वविद्यालयहरू आदि ध्वस्त गरेका थिए। मुसलमानहरू आक्रमण गरेर फर्केपछि विचलित भएका बौद्धहरूलाई अबौद्ध शाक्तसम्प्रदाय, शैवसम्प्रदाय तथा शासकहरू मिलेर संयुक्त आक्रमण गरेको झलकमाथि उल्लेख भएका भारतीय लेखकहरूले व्यक्त गरेकोमा प्रष्ट झलकन्छ तर यथार्थ के हो? आजसम्म पनि अनुसन्धानको विषय नै बनिरहेको छ।

बुद्धधर्म अन्तर्गतका सबै धर्म भारतभूमिबाट लुप्त भए पनि विश्वबाट खास गरी एशिया महाद्वीपमा यसको कुनै प्रभाव पर्ने गएको छैन। भारतको छिमेकी देश नेपाल तथा तिब्बतमा अद्यापि हजारौं संख्यामा महासुखधर्मको अभिषेक लिएका शाक्य र बज्राचार्यहरू आज पनि नेपालको भूभागमा अवस्थित छन् तर अभिषेक लिएका व्यक्तिहरूमा सिद्ध आचार्यहरू जस्तै जातपात, भक्तिवाद, कर्मकाण्ड आदि ब्राह्मणवाद विरोधी भाव नभएनाई स्वयम् ब्राह्मण आचरणमा नै आसक्त भएको पाइन्छ। यो किन? यस विषयमा हालसाल मात्र अर्थशास्त्र विषय नोबेल पुरस्कार प्राप्त गर्नुभएको बङ्गाली अर्थ शास्त्री अमर्त्य सेनले भन्नुभएको यस वाक्यको स्मरण गर्न उपयुक्त देखिन्छ। “I am not a Card Carrying Buddhist” म काडं लिएर हिँड्ने बौद्ध होइन। कनाइको मतलब जन्म सिद्ध बौद्ध भनिहिँड्ने बौद्ध होइन

साँचै भित्री मनदेखि बौद्ध बनेको तथा सोही अनुकूल कर्ममा विश्वास गर्ने बौद्ध हो।

भारतको भूमिमा पुनः महासुखधर्मको प्रचार प्रसार गर्‍यो। फलस्वरूप नेपालका सबै बौद्धहरू महासुख धर्ममा दीक्षित भए। नेपालमा हिन्दू धर्मावलम्बी मल्ल शासकहरूको आगमनपछि बौद्धहरूमा भारतमा जस्तै दमन हुन शुरूभयो र हिन्दूधर्मलाई मान्नुपर्ने बाध्यता ल्यायो। ब्राह्मणविरोधी बौद्धहरूले शासकवर्गको क्रोधबाट बच्न हिन्दूसंस्कारलाई अंगालियो। संस्कार हनन नहोस् भनेर चार दिनमात्र भए पनि भिक्षु बन्ने र एकपटक अभिषेक लिने प्रथालाई अपनायो। मल्लपछिका शासकहरू पनि बौद्ध विरोधी भएको कारण बौद्धहरूले पुस्तानु पुस्ता हिन्दूधर्मलाई नै अपनाउनुपर्ने बाध्यता हुन गयो। डर बाग्ने लाडेको हिन्दूसंस्कार पछिका पुस्ताहरूको निम्ति आफ्नै धर्म बन्न गयो। जीवनमा एकबार भिक्षु बन्ने र अभिषेक लिने एक बाध्यता बन्नगयो। साँचै भन्ने हो भने ब्राह्मणपछि हिन्दूधर्मप्रतिको कट्टर कुनै छ भने ती शाक्य र बज्राचार्यहरूनै होला। शाक्यहरू र बज्राचार्यहरूले अपनाइआएको यो हिन्दू संस्कार बौद्धहरूलाई डर बाग्ने लाडेको धर्म हो भनी बौद्धहरूमा कहिले होश आउला र कसले होश दिलाउला?

बुद्ध धर्म संघ स्मरण

अनु. दिव्यरत्न तुलाधर

बुद्ध धर्म संघको आशा मैले गर्ने
रात दिन प्रभुको नाम लिने गर्ने
मनको इच्छा राखी मैले आशा गर्ने
काम क्रोध, मोह र मायामा नै अर्लकै
यमको पासले बाँधेर लाने भएँ ॥

बुद्ध र बुद्धधर्म

- मन्दिरा महर्जन

महामानव बुद्ध इ. पू. ६२३ मा महामायादेवीको कोखबाट शुद्धोदन राजाको छोरा भएर लुम्बिनीमा जन्मनुभएको थियो। त्यसको ८० वर्षपछि इ. पू. ५४३ मा परिनिर्वाण हुनुभयो। त्यसपछि मात्र बुद्धजयन्ती मनाउने काम गरिएको थियो। बुद्धजयन्ती हामीले त्यस अनुसूच्य मनाउने हो भने अब आउने जयन्ती २५४४ औं जयन्तीको रूपमा मनाउछौं। वहाँको जन्म भएको वर्ष थाहापाउन हामीले ग्रहिले मनाउने बुद्धजयन्तीमा ८० जोड्दा २५४३ + ८० = २६२३ हुन आउँछ।

वंशाखपूर्णिमाको दिन बत्तीस लक्षणले पूर्ण, अस्ती व्यञ्जमले युक्त जाज्वल्यमान बालक बोधिसत्त्वको जन्म भएको थियो। वहाँ जन्मनासाथ उपस्थिम जनसमुदायलाई हेरी त्यहाँ आफूभन्दा श्रेष्ठ आफ्नो गुणमा अप्रपुरुष श्रेष्ठ पुरुष कोही नदेखेर उत्तर दिशा हेरी ७ पाइला अगाडि बढी मथो संसारको श्रेष्ठ पुरुष हुँ भनी घोषणा गरे।

जन्मपछि वहाँलाई पाचौं दिनमा सर्व अर्थ सिद्ध गर्न सक्ने वा चिन्ताएको जे पनि पूर्ण गर्नसक्ने भएकोले वहाँलाई सिद्धार्थ भनी नामकरण गरी शिल्पविद्या सिक्ने समयमा अरू विद्यार्थीहरूले भन्दा एक ब्रिलक्षण प्रतिभा देखाई कम समयमै शिल्पविद्यामा पारंगत भई निस्के।

वहाँ बच्चादेखि नै एक असाधारण मानवीय गुण, बुद्धि, विचार, त्याग र अरूको भलाइको बारेमा चिन्तन गरिरहने स्वभावको कारण विवाहपश्चात् पनि वहाँमा त्यस्तो कुनै परिवर्तन आउन सकेन। शुद्धोदन महाराजले वहाँलाई पहिलेको भन्दा बढी सुत्र सपलमा राख्न नाना प्रकारका सुख सुविस्ताले पूर्ण भवनहरू बनाउन लगाए।

यसरी आफूलाई बनाइदिएका भवनहरूमा विचरण गर्दै जीवन व्यतीत गर्दै रहेको समयमा एक दिन सिद्धार्थको मनमा देशको सीमासम्म चारिका गरेर जनताहरूको स्थिति र आपना राज्यका जनताहरूले कसरी जीवन बिताइरहेका छन् भनी हेर्न जाने रहर वहाँको मनमा जाग्यो र आपना पिताका सामू यो निवेदन राखे। उनले महाराजको आज्ञा पाएर नगर परिक्रमा गर्दै जाँदा पहिलो दिनमा एक बृद्ध पुरुष देखे र त्यस पुरुषको र आफ्नो शरीर तुलना गरी हेर्दा धेरै फरक भएको देखी विचार गरे कि यो एक प्रकारको जन्तु हुनुपर्छ। उनले सारथी छन्दकलाई त्यसबारे सोध्दा ऊ पनि एक मानव नै हो र बृद्ध हुँदै जाँदा सबैले त्यसै हुनुपर्नेछ भन्ने सुनेर विरक्त भएर दरबारतिर फर्के। यसरी नै दोस्रो दिन एक रोगी, तेस्रो दिन मृत शरीर देखेर विरक्तिएका कुमारले चौथो दिनमा एक सन्यासीलाई देखे जो जगत्को भलो गर्न परिवार, धनसम्पत्ति त्यागेर हिँडेको थाहापाई सन्तोषको सास फेरी नगर पुरं परिक्रमा गरेर साँझतिर दरबार फर्किरहँदा दरबारनजिक पुग्दा कृषा गौतमीले एक शान्तिपद सुनाए जुन पद सुनेर शान्ति खोज्न जाने विचार गरिरहेका कुमारले यो पनि एउटा मार्गदर्शक नै सोचे र आफूले लगाएको हीराको माला गुचदक्षिणा स्वरूप उपहार दिन पठाए र राहुल राजकुमार जन्मेको दिनमै मध्यरातमा कन्यक घोडाको सहायताले छन्दक साथ लिई आषाढपूर्णिमाको दिन गृहत्याग गरे।

छ वर्षको गहन अन्वेषण, अनुसन्धान र खोज-पश्चात् ३५ वर्षको उमेरमा बोधिज्ञान (चार आर्यसत्य र आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग) बोध गर्नुभई बुद्ध हुनुभयो र

वहाँ आपनो विचार सिद्धान्त प्रचार प्रसारमा जानुभयो । यसै क्रममा वहलि त्यसबेला चलैको रीतिरिवाज, चलन, परम्परा, अन्धविश्वासहरू आफूले पनि अभ्यास गरेको र ती सबै शरीरलाई दुःख कष्ट दिने माध्यममात्र भएको, त्यसबाट न ज्ञान नै प्राप्त हुन्छ न त आफूलाई र अरू कसैलाई नै केही फाइदा हुने हुन्छ भन्ने देखी आफूले त्यो मार्ग छोडेर मध्यम मार्ग अपनाएको र यसबाट ज्ञान पनि प्राप्त भयो र आफूलाई र अरूलाई समेत दुःख कष्ट नहुने

वाटो अपनाए । त्यसकारण एक विवेकशील बुद्धिमान् व्यक्तिले अन्धविश्वासमा नपरी रीतिरिवाज, परम्परामा नै अलम्लो नबसी आफूलाई र अरूलाई समेत हित हुने कार्य र मार्ग अपनाउनुपर्छ भन्ने बुढताका साथ तर्कपूर्ण, प्रभावशाली, सबैको भलो हुने विचार उनले प्रस्तुत गरे जसले गर्दा त्यस समयका प्रायःजसो विवेकशील मानव-हरूले उनको धर्मलाई अपनाए । आज उनका उपदेशरूपी बुद्धधर्म विश्वव्यापीरूपमा रहेको छ ।

(English Language)

My experience in Meditation Centre

- Suvash Ghimire

I am from Budhanilkantha School. We came to learn Ana-Pana- Meditation here. It's my second-day of staying here. As I am a student, I am eager to learn about many things. I have learned about 'Pancha Sila' and 'Three Jems'.

'Pancha Sila' are no stealing, not to kill, not to have sexual misconduct, not to tell lies and not to take any intoxicants, Three jems are Buddha, Dharma & Sangha.

We should not do the things that hurts other people. When we steal other's property he will be unhappy. We should not kill any creature or animal. The person who is wise and well educated is Buddha. We have to follow him. Dhamma is the thing which makes us happy and other also happy. People who follows the thoughts and idea of Buddha is Sangha.

While doing Ana-Pana we have to keep our body straight and concentrated our mind in the air that goes inside and comes out we also have to close our eyes and sit with crossed legs.

At first I felt very uneasy while doing Meditation but now I don't feel like that and other things are good enough. We can learn to concentrate our mind. Only sometimes our mind wonder about past and future. I hope, It will help in my studies also.

बुद्धधर्म्य धर्मया परिभाषा

- भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविर

‘धर्म’ शब्द दकसिबय् अन्वः प्रयोग्य् वद्गु शब्द खः । थुकिया परिभाषा व अर्थं नं थी थी कथं हे दया-चवन । सर्वसाधारण कथं स्वयेगु खःसा अन्वः यानाः धर्म शब्द परमात्मा ईश्वरभक्तिलिसे स्वानाचवंगु खनेदु । छःदीपिनिगु न्ह्यःने विभिन्न पूजा सामग्रीत तयाः सिन्हः धूप दीप इत्यादि छायाः पूजा-आजा यायेगु, पाठ यायेगु, मन्त्र तन्त्र धारणी आदि दबनेगु, छदीपिनिगु गुणगान यानाः भजन स्तुति यायेगु इत्यादिलिसे स्वापू दयाचवंगु खनेदु ।

बुद्धधर्म्य ‘धर्म’ शब्दया थःगु हे मूल्य व मान्यता दु । थन ईश्वर परमात्मा छःदीलिसे स्वापू तयेमाःगु आवश्यकता खनेमदु । ‘धर्म’ शब्द थःहे आधार धरो-साया रूप्य् धस्वाये फुगु गुण दुगु शब्द खः । उर्क ‘धर्म’ शब्दयात बुद्धवचन पालिग्रन्थय् क्वय् च्वयाथे अर्थ छ्यानाः परिभाषित यानाः तइतःगु खनेदु ।

‘धम्म सद्दो पनायं परियत्तिहेतुगुणनिससत्तनिज्जी-वतादि अत्थेसु हिस्सति ।’ अथात् ‘धर्म’ शब्द परियत्ति, हेतु (कारण) गुण व निसस्व निर्जीवता आदि अर्थय् खनेदु । आदि शब्द नं दनिगु जुयाः सेमेगु अर्थय् नं लगम् जूनि धयागु भाव बनि ।

“धम्मं परियापुणात्ति सुत्तं गेध्यं गाथा”..... आदि बुद्धवचनय् धर्म शब्द परियत्तिधर्मया अर्थय् खः । परियत्ति धयागु अध्ययन अध्यापन यायेमाःगु पालि बुद्ध-वचनत खः । “हेतुस्मिं जाण धम्मपटिसम्भदा... आदि-लय् हेतु अर्थय् खः ।

“न हि धम्मो अधम्मो च; उभो समविपाकिनो !

अधम्मो निरयं नेति; धम्मो पापेति सुग्गति
“आदिइ गुण अर्थय् छ्यालातःगु खः । “धम्मेषु धम्मानु-
पत्ती विहरति” आदिइ सत्त्व मखु जोव मखु धयागु
निसस्व निर्जीव अर्थय् प्रयोग जुयाचवंगु जुल । थुगु रूप्य्
‘धर्म’ शब्दया थीथी अर्थ दयाचवन ।

पालि कथं ‘धम्म’ शब्दया मूल धातुरूप्य् “धर”
खः । धर धारणे धकाः व्यक्त यानातःगु जुयाः “धर”
धातुया अर्थं धारण यायेगु खः । ध्वहे भावयात कयाः
विभाविनी टीका, अट्टशालिनी अट्टकथा आदि ग्रन्थय् -

‘अत्तानं धारेन्ते चतूसु अपायेसु वट्टदुक्खेसु च
अपतमाने क्त्वा धारेतीति धम्मो’ धकाः विग्रह यानातःगु
शाब्दिक अर्थ खः- “थः धयागु धर्मयात जुल । थुकिया
धारण याइपिन्त नरक, तिरश्चीन, प्रेत व असुर धयागु
प्यंगू अपायय् व संसारचक्र दुःखय् कुतु मवनीगु कथं धारणे
याइगु जुयाः ‘धर्म’ धाइ ।”

थुकी “धारेतीति धम्मो” मुह्य खः । धारण
याये सःगु, फुगु धारणक्षमता दुगुयात ‘धम्म’ अथवा
‘धर्म’ धाइ । अनं लिपा सुयात, छुकियात धारण याइगु-
लय् धकाः न्ह्यःसः बलनिबलय् उकिया लिसलय् च्वंवद्गु
खः- “अत्तानं धारेन्ते ।” मतलव खः- धर्म धयागु
अत तुनां धारण याइ वयात धर्म धारण याइगु खः ।
‘गुकथं धारण याइगुले ? लिसः खः- नरक, तिर-
श्चीन (पशुपंछी), प्रेत व असुर धयागु प्यंगू अपायय् व
संसारचक्र दुःखय् पतन मजुइगु कथं । अथे जुयाः “थन
धयागु धर्मयात धारण याइपि सत्त्वपिन्त प्यंगू अपाय व

संसारचक्र दुःख्य कुतुम्बनिगु कथं धारण याद्गु क्षमता
दुगु स्वभाव गुणयात 'धर्म' धाड । भगवान् बुद्धं धम्म-
पदय् आज्ञा जुयाविज्यात-

“धम्मं चरे सुचरितं; न तं दुच्चरितं चरे ।

धम्मचारी सुखं तेति; अस्मि लोके परहिा च”

अर्थ खः - “सुचरित्र गुणं युक्त जुयाच्चंगु धर्मयात
आचरण यायेमाः । दुश्चरित्र कथं धर्मयात आचरण याये
मज्जू । धर्माचरण यानाच्चवनीह्य धर्मचारी थुगु लोकय् नं
उगु लोकय् नं सुखं एने दइ, चवने दइ ।” अथे हे -
“धर्मयागु प्रीतिरस सेवन यानाः अतिकं प्रसन्नगु चित्तं
जीवन हनीह्य व्यक्ति सुखपूर्वक एने दइ, चवने दइ । बुद्ध,
अरहन्त आर्यपिसं कनाबिज्याद्गु धर्मय् पण्डितं न्ह्याबलें
न्ह्याद्गु तायेकाच्चवनी ।

“व्यक्ति प्रमादी जुयाच्चवने मज्जू; बरु सुचरित्र
धर्मयात आचरण यानाः जागरुक जुयाच्चवनेमाः । उजोह्य
धर्माचरण यानाच्चवनीह्य धर्मचारी थुगु लोकय् नं परलो-
कय् नं सुखं एने दइ, चवने दइ ।

“धर्मय् न्ह्याद्गुकाः धर्मय् मज्जा तायाः धर्मय्
बारबार चिन्तन मनन यानाः ध्यान बियाः धर्मयात
अनुस्मरण यानाच्चवनीह्य भिक्षु सद्धर्मं परिहानी जुइका-
च्चवनी मखु ।”

गुह्य भिक्षु एकान्त शान्तगु थासय् दुहाँ वनाः
चित्तयात शान्त यानातये धुंकीह्य खः; सम्यक् रूपं धर्मयात
विषयनाभावनाद्वारा भाविता यानातये धुंकीह्य खः;
वयात मनुष्यरति पुलावनाच्चंगु रति (न्ह्याद्गु) दइगु
जुल ।

उजोगु धारणशक्ति दुगु धर्मया स्वरूप छु छु खः ले ?

मार्गधर्म प्यंगू (श्रोतापत्ति, सकृदागामि, अना-
गामि व अरहन्त मार्ग); फलधर्म प्यंगू (श्रोतापत्ति,
सकृदागामि, अनागामि व अरहन्त फल) व निर्वाण

आनन्दभूमि

धयागु लोकोत्तर धर्म गुंगू अले थुकी सम्पूर्ण बुद्धवचन
परियति समेतं दुध्याकाः स्वरूप कथं थुपि १० गुयात
'धर्म' धाड ।

थुपि शिगू स्वरूप धर्मय्, छुकथंयागु धारणशक्ति
दयाच्चंगु दु ले सा ?

थुकियात लिसः बी न्ह्यवः प्यंगू अपायय् व
संसारचक्र दुःख्य पतन जुइकीगु छुकि ले ? धयागु खं-
यातनि न्हापां थुइकेगु थन आवश्यक जू । थव संसारय्
सत्त्वपि प्यंगू अपायय् पतन जुइकाच्चवनेमाःगु, संसारचक्र
दुःख्य दुनाच्चवनेमाःगु मेता कारणं मखु, थःथःपिके
स्वच्चानाच्चंगु धर्मया विपरीतगु स्वभावतय्सं यानाः
खः । इपि अधर्मा स्वभावतयत हे बलेशत धकाः धाडगु
खः । मल कथं इपि लोभ, द्वेष व मोह हे जुल । धूमित
हे बढ्य यानायकेबलय् बलेशत जम्मा १,५०० दु । थुपि
बलेशतयत हतय् यानाः चीकाः निर्मूल याये मफयेके सुं
नं प्राणी प्यंगू अपाय व संसारचक्र दुःखं छुतय् जुइ फइ-
मखु; मुक्त जुइ दइमखु । थुपि बलेशतयत स्वथो कथं
विभाजन यानातःगु दु । उपि खः- वितिक्रमबलेश, परियु-
ठान बलेश अले अनुशयबलेश । शरीर, वचन व मनं
शारीरिक, वाचिक व मानसिक दुःकर्मतयत याउंके
अःपुक उल्लंघन जुइकीगु लोभ द्वेषादि बलेशतयत विति-
क्रम बलेश धाड । सत्त्वपिके विशेषतः सदाचरणया शिक्षा
मन्त, शील सदाचरणयात धारण व पालन यानाः शरीर
व वचनयात संरक्षण व संयम यायेगु बानि मन्त, स्वभाव
मन्त धाःसा परहिंसादि शारीरिक व असत्य भाषण आदि
वाचिक दुश्चरित्र अधर्म कर्म उल्लंघन जुइकीगु लोभ
द्वेषादि वितिक्रम बलेशत लुयावइ ।

थःगु मनयात थःमहं काबुइ कायेगु, वसय् तयेगु
एकचित्त यानाः संरक्षण यायेगु समाधि शिक्षा मन्त धाःसा
मनयात जंगली जनावरत थें छारवा यानाः तोतातल

धाःसा प्रत्येक सत्त्वया मनय् न्ह्याबलें धयाथें ब्वेंब्वें दनाः तिति न्ह्याः इपां थिपां मदयेक मन हे ल्यहे ल्यहे दनीथें च्वंक लोभ द्वेषादि परिपुष्टान क्लेशत पिदनाः मानसिक दुश्चरित्र अधर्म स्वभावत लुडका बियाचवनी ।

जीवनयागु यथार्थता व वास्तविकतायात खंके मफयेक थुइके सीके मफयेक अविद्या नृणादि क्लेशतयगु कारणं यानाः अन्धकारसमानं मनस्थिति बलुसे, ल्युसे च्वचवनीगु अवस्थाय् न्ह्यःवःगु पहः दुगु अनुशय क्लेशत ल्यावयाचवनी । दकसिबय् निष्क्रियगु क्लेशथें चवनाः नं सर्वशक्तिमानगु क्लेशत हे अनुशय क्लेशत जुयाचवन । विपश्यनाप्रज्ञा व मार्ग-प्रज्ञा पूर्णरूपं जागृत मज्जुगु अवस्थाय् थुपि क्लेशतयसं सुला-सुलाः सत्त्वपिन्त सास्ति यानातइगु खः । थुपि स्वता क्लेशत आंशिक कथं तदंग व विकल्मण प्रहाण कथं व निर्मूल जुइक समुच्छेद प्रहाण यायेगु क्षमता क्रमशः श्रोतापत्तिमार्गज्ञान, सकृदागाभिमांज्ञान व अरहन्तमार्गज्ञान धयागु थुपि प्यंगु मार्गधर्मय् जक दु । थुपि मार्गज्ञानत लुया मदयेकं छुं नं क्लेशत पूर्ण रूपं चिलावनीमखु ।

श्रोतापत्तिमार्गज्ञानं सम्पूर्णं अनाय पतन भयं व आंशिक संसारचक्रयागु दुःखभयं सदाया निति सत्त्वपिन्त मुक्त यानाबीगु खः । सकृदागाभीमांज्ञानं आंशिक कथं कामसंसार चक्रयागु दुःखभयं मुक्त यानाबीगु खः । अनागाभिमांज्ञानं पूर्णरूपं कामसंसारचक्रयागु दुःखभयं व आंशिक रूपं रूपभव व अरूपभव रूपी संसारचक्र दुःखभयं मुक्त यानाबीगु खः । अले अरहन्तमार्गज्ञानं ला सम्पूर्ण संसारचक्रयागु दुःखभयं सदाया निति पूर्णतः मुक्त यानाबीगु जुल ।

तसकं छ्वायाचवंगु मि स्यायेसाथं छत्थुं तुरन्त शान्त जुयाः पुइगु तनामवं । मि हे सीसां बाफ् ला दया हे चवनीतिति । पूर्णरूपं शान्त यायेत हानं थप लखं

लुयाबियाचवनेमानि । अले तिति बाफ् समेतं मदयेक शान्त जुयावनी । अथे हे मार्गज्ञानधर्म निर्मूल जुइक प्रहाण याये धुंकुगु क्लेशतयत् पूर्णरूपं शान्त यानाः शान्त-स्वरूपयात प्रतिवेध यानायंकीगु मार्गज्ञानधर्म प्यंगुया हे फल कथंयागु फलधर्मं प्यंगु नं दयाचवनतिति । थुकथं फलया रूपय् क्लेशत विध्वंस जूगु शान्तावस्थाया प्रत्यक्ष दर्शन हे निर्वाण खः । शान्ति लक्षणं युक्तगु निक्लेश क्षीणाश्रव अवस्था, गुगु अवस्थाय् संस्कृत स्वभाव धयागु बिल्कुल दइमखुत । उकि निर्वाणयात असंस्कृतधर्म धकाः धाइगु खः । परियत्तिधर्म थुपि गुंगु धर्म उत्पत्तिया उपाय अथवा कारण जुल । उकि परियत्ति शिक्षाया रूपय् शीलशिक्षा, समाधिशिक्षा व प्रज्ञाशिक्षा न्हापां अध्ययन यायेमाःगु शिक्षा जुल । न्हापां अध्ययन मयायेकं छुं नं धर्मया श्रुतमय व चिन्तामयज्ञान उत्पन्न जुइमखु । इमिगु अभावय् भावनामय ज्ञान नं शून्य जुयावनी । भावनामयज्ञानं विना विपश्यनाज्ञानया सृजना जुइमखु । विपश्यनाज्ञान परिपक्वताय् मध्यकं मार्गज्ञान लाभ असम्भव ! मार्गज्ञान धर्म लाभं थञ्चित जुयाः गुकथं जक फलधर्म व निर्वाणधर्मया दर्शन वा साक्षात्करण जुइ फइ ! अथे जुयाः हे क्रमचद्वरूपं धर्मया स्वरूप जिता दु धकाः कयनातःगु जुल । उकी मध्यय् मार्ग-धर्मं प्यंगु व निर्वाणयात निष्परिधाय धर्म (घात्थेंगु धारण अर्थ लागू जूगु धर्म) धकाः व परियत्ति अले फलधर्म न्यागुयात पर्यायधर्म अथवा फलपचार व कारणपचार कथं 'धर्म' धाइगु खः ।

थुकथं भगवान् बुद्धं बियाबिज्याःगु सारा उपदेशत थुपि हे ज्ञिगु धर्मय् दुतिनाचवंगु दु । अध्ययन अध्ययन यायेगु कथंयागु सम्पूर्ण बुद्धवचन परियत्ति धर्मय् दुतिनाचवंगु जुल । अध्ययनं लिपा धर्मया गुगु आचरण अभ्यास व धारणपक्ष खः व मार्ग, फल व निर्वाण

(चिनाखें)-

मार्गप्रदर्शक तथागत छःपिं

- अमिता धाखा:

करुणा शीतलहृदय दुम्ह
बहुजन हित व सुखया निति
सारा जीवन अर्पण याःम्ह
महान्म्ह बृद्ध तथागत छःपिं ।

प्रज्ञाप्रदीप प्रज्वलित ज्वीक
अज्ञान अन्धकार मदयेक
पञ्चआलोक ज्ञानया ज्योति
विश्वयात जः व्यूम्ह तथागत छःपिं ।

प्रतिकूल परिस्थितिइ नं स्वच्छम्ह
अष्टलोक धर्मं अविचलितम्ह
शुद्ध पवित्रगु विधि पद्धति
सद्धर्म पुण्डरीक तथागत छःपिं ।

शील, समाधि व प्रज्ञा मार्ग
व्यनाबिज्यात मत्य प्यंगू
दुःखित प्राणिपिनि हितया निति
मार्गप्रदर्शक तथागत छःपिं ।

(कविता)

बुद्ध जुये

- विद्याभूषण वज्राचार्य
भिक्षुबहाः ।

दशपारमिता पूर्ण यानाः

दशबल भीके दयेके नु

बोधिसत्त्वया लंपु ज्वनाः

बुद्ध भीपि जूवने नु ॥१॥

दानया बलं कपतिया मन भीसं हीके नु

शीलया बलं दुःशीलया मन भीसं प्वीके नु ॥२॥

धर्माया बलं अन्यायीया मन भीसं सीके नु

वीर्यया बलं दुश्मनया मन भीसं त्याके नु ॥३॥

ध्यानया बलं एकाग्र मन भीसं याये नु

प्रज्ञाया बलं मोह अविद्या भीसं फुके नु ॥४॥

शक्तिया बलं दुःख दारिद्र्य भीसं तंके नु

उपाय बलं सुख संसार भीसं दयेके नु ॥५॥

प्रणिधि बलं प्रण प्रतिज्ञा भीसं याये नु

ज्ञानया बलं संबोधि चक्षु भीसं छुये नु ॥६॥

(पौल्याः १८ या ल्यं)

जामया निति जुल । मार्ग लाभया उद्देश्य व लक्ष्य हे
स्नेहयत् विध्वंश यानावयेगु खः । द्रष्ट जुइधुकुंगु
हानं वाफ्या रूप्य तं यहाँ मवयेक सी धुकुंगु
हानं लखं लुनाः छाकाः बिल्कुल शमन जुइकथं
हानं यानावी थें फलधर्म शमनयागु ज्या याइगु जुल ।

निर्वाण थुपि फुक्कया मूल उद्देश्य व लक्ष्य हे जुल ।
थुगु रूपं प्यंगू अपाय दुःख व संसारचक्र दुःखं सदांया निति
छुतय् जुइगु कथं उकिया मू हा जुयाच्चंगु धाक्वयात
अष्ट जुइकावीगु कथंयागु धारणशक्ति दुगु जुयाः इपि
मिगु धर्म हे धर्मया मूल स्वरूप जुल ।

बौद्ध प्रतिनिधि

नेपालीभाषा)

आनन्दकुटीमा बुद्धपूणिमा दिवस

२०५६ बंशाख १७, काठमाडौं-

बंशाखपूणिमाका दिन यहाँको आनन्दकुटीविहार-मा बिहान नियमित बुद्धपूजा, शीलप्रार्थना, दानप्रदान र धर्मदेशनासमेत भयो । सो दिनको बिहान ८ बजे नै बुद्धजयन्ती समारोह समितिद्वारा आयोजित २५४३ औं बुद्धजयन्ती समारोहमा प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइ-राला त्यहाँ जानुभई भगवान् बुद्धको अस्थिधातु दर्शन, बुद्धपूजा एवं सत्त्वतारा वज्राचार्यद्वारा बुद्धमूर्ति स्थापना गरिएको शिलान्यास समेत गर्नुभयो । बुद्धजयन्ती समा-रोह समितिका अध्यक्ष भिक्षु सुदर्शनको सभापतित्वमा भएको सार्वजनिक बौद्ध सभामा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरसमक्ष पंचशील प्रार्थनापछि सम्बोधन गर्दै प्रधानमन्त्री गिरिजा-प्रसाद कोइरालाले बुद्ध र बुद्धधर्मको उपादेयतामाथि प्रकाश पाउँ विमुक्त विमानस्थल जाने सिनामंगलको

बाटोको तीनकुनेमा ५५ फीटको भव्य बुद्धमूर्ति स्थापना गर्न आफले असीम प्रयत्न गर्ने कुरा बताउनुभयो । समा-रोह समितिका महासचिव श्यामकृष्ण मानन्धरले स्वागत भाषण एवं उपाध्यक्ष तीर्थनारायण मानन्धरले धन्यवाद ज्ञापन गरिएको सो सभामा जापानी राजदूत र श्रीलंका-का Charge the Affairs द्वारा बुद्धको उपदेशको महनीयताविषयमा आफू आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो । त्यसबेलाको सभा रत्नबहादुर वज्राचार्यबाट उद्घोषित भएको थियो ।

सो दिन दिउँसोको समारोहमा राष्ट्रिय सभामा अध्यक्ष बेणीबहादुर कार्कीको प्रातिष्ठ्यमा भएको दिवा-सभामा समितिको आयोजनामा भएको निबन्ध तथा हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा विजयी विद्यार्थीहरूलाई पुरस्कार र प्रमाणपत्र तथा सहभागी विद्यालयहरूलाई प्रमाणपत्र अतिथि कार्कीद्वारा वितरण गर्नुभएको थियो ।

निबन्ध तथा हाजिरी जवाफ प्रतियोगिताका संयोजक एवं समितिका उपाध्यक्ष प्रा सुवर्ण शास्त्रद्वारा

सुभाय् देछा !

“आनन्दभूमि” यात तातक ल्यंकातये निति आजोवन ग्रहकय् तंसा ह्लापं बियाः ग्वाहालि याःवि बुजःपि-

१. आनन्दवीर वज्राचार्य, पूच्व, यल- ३००१-, २. पुष्प वज्राचार्य, चाकुपाट, यल- ५००१-
३. रत्नबहादुर वज्राचार्य, बूबहाः, गाःबहाः- ३५०१-, लिसें

थुगु ग्वाहालि चूलाकाबिज्याःम्ह हिराकाजी सुजिकाः, यल, नागबहाःयात नं यक्व सुभाय् देछाया ।

आनन्दभूमि परिवार

स्वागतमन्तव्य दिइएको सो समा भिक्षु घम्ममूर्तिको संचालनमा भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको सभापतित्वमा भएको थियो । सो बेला आनन्दकुटी विहारगुठीद्वारा संचालित स्वास्थ्यशिविरमा सहयोग गर्नेहरूलाई एवं हाजिरी जवाफ संचालनमा सहयोग गर्ने महादेव मखन क्लबलाई पनि कदरपत्र प्रदान गरिएको सो बेला रक्तदान आँखा दान पनि कार्यक्रमरहेको जानकारी संयोजक रामेश्वरप्रसाद श्रेष्ठले दिनुभएको थियो ।

बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा समितिले जित्लाहरूमा मनाइने बुद्धजयन्ती समारोहमा सहभागी हुने श्रद्धेय भिक्षुहरूलाई पठाइनुका साथै कविसम्मेलन, स्मारिका प्रकाशन, पात्रो प्रकाशन, क्षीर भोजन प्रदान, रेडियो, टी.भी. मा बौद्ध कार्यक्रम प्रसारण आदिको पनि व्यवस्था गरिएको थियो ।

बौद्ध अन्तक्रिया

२०५६ वंशाख १०, काठमाडौं -

बुद्धधर्मको परिचयसम्बन्धी बौद्धअन्तक्रिया धर्मोदय सभाका कार्यवाहक अध्यक्ष लोकदर्शन वज्राचार्यको सभापतित्वमा संपन्न गऱ्यो । इतिहासविद् विद्वान् भुवनलाल प्रधानले कार्यपत्र प्रस्तुतिमा विश्वका विभिन्न धर्महरूको सिंहावलोकन गर्दै भन्नुभयो - "मानिसलाई महत्त्व दिने बुद्धधर्म नै हो । मानवीय समस्यालाई नै बुद्धले समाधान खोजेका छन् । बुद्धधर्म अन्धविश्वासरहित छ । बुद्धधर्म विज्ञानको उन्नति चाहन्छ । बुद्धधर्मले मानिस मानिसमा समानता गर्दछ । बुद्धधर्मले अरूलाई दबाउँदैन आफैलाई दमन गर्दछ । बुद्धधर्म आफ्नै धरं मौलिक विशेषता रहेको धर्म हो ।"

कार्यपत्रमाथि विद्वान्हरू धर्मरत्न शाक्य त्रिशूली र भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरद्वारा टिप्पणी गरिएको थियो । सभाका महासचिव डा० त्रिरत्नमान तुलाधरको स्वागतमन्तव्यबाट शुरू गरिएको सो कार्यक्रममा लोकर-

बहादुर शाक्य, भिक्षु अश्ववोध महास्थविर, प्रा० सुवर्ण शाक्य, नरबहादुर गुरुङ, प्रेमलाल चित्रकार, सोभियतरत्न तुलाधर, प्रादिबाट प्रश्न एवं सुझाव प्रस्तुत गरेका थिए ।

शान्तिदौड

२०५६ वंशाख १७, काठमाडौं -

२५४३ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा नेपालको बौद्ध धर्म संघले पाल्पामा विसर्जन हुने गरी 'शान्तिको सन्देश विश्वभरि फैलियोस् ! नाराका साथ राष्ट्रिय स्तरको दौडकार्यक्रम प्रस्तुत गरेको छ । ७ जना महिला सहित जम्मा २० जना धावकहरू भएको सो दौड १४ गते त्रिहान ७ बजे मछिन्द्र बहालबाट शुरू गरी मलेखु, मुगलिङ, बर्धघाट, नारयणगढ, बुटवल भई वंशाख १७ गते पाल्पामा मनाइएका बुद्धजयन्ती समारोहमा संलग्न भएको छ । धावकहरूमा रमेश शाक्य, एमान रंजित, ज्ञानरत्न डंगोल, मणिरत्न, सुरेन्द्र महर्जन, मथुरा महर्जन, रमेश महर्जन, बालकृष्ण महर्जन, जानुराज तुलाधर, अरुण श्रेष्ठ, बाबुकृष्ण महर्जन त्रिरत्न मानन्धर, संसारलाल बंछ, सुश्रीहरू राधा श्रेष्ठ, ममिता शाक्य, उषासना शाक्य, उषा मानन्धर, लक्ष्मी महर्जन, सुलोचना अंबाली र विमला महर्जन रहेका छन् ।

आँखादान

२०५६ वंशाख २५, भक्तपुर -

यहाँको मंत्रेययुवाक्लबले २५४३ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा आँखादान कार्यक्रम संचालन गरेकोमा ५० जवान महिला र ४६ जवान पुरुषबाट आँखादान प्राप्त गरेको छ । अशोक शाक्यबाट संचालित एवं डा० योगेन्द्र प्रधानको सभापतित्वमा भएको सो समारोहमा क्लबका अध्यक्ष तीर्थराज वज्राचार्यद्वारा स्वागतमन्तव्य

एवं पंचशील प्रार्थना र पुण्यानुमोदन पनि भएको थियो ।
 भिक्षु अश्वघोष महास्थविरद्वारा मरणोपरान्त आँखा-
 दाताहरूलाई प्रमाणपत्र वितरण गरिएको सो समारोहमा
 प्रा० सुवर्ण शाक्य एवं आँखा अस्पतालका व्यवस्थापन
 शंकर त्वाय्नायबाट दानप्रदानमा बौद्ध परंपरा र सर्व-
 जनीन दानको महत्त्वबारे मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो ।
 आँखादाताहरूमध्येबाट दाताले आफ्नो मन्तव्य एवं सुश्री
 दुर्गेश महर्जनद्वारा धन्यवाद ज्ञापन गरिएको थियो ।

बुद्धजयन्तीमा शारीरिक दान

२०५६ वैशाख १७, काठमाडौं -

२५४३ श्री बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा बुद्धजयन्ती
 समारोह समितिद्वारा आयोजित शारीरिक दान कार्यक्रम-
 मा रक्तदान उपसमितिका संयोजक रामेश्वरप्रसाद श्रेष्ठ-
 समक्ष नाउँ लेखाई १०३ जनाले रक्तदान र ९ जनाले
 मरणोपरान्त आफ्ना आँखा दान गरे ।

(क) रक्तदाताहरू - महर्जनहरू हेराशोभा, शान्तराम,

राजु, रवीन्द्र, भुवन, सानुराजा, संजीव, अमर,
 ज्ञेणनारायण, पूणराज, कृष्णदेवी, रत्नवीर, रवीन्द्र
 माइराजा, राजु, अरुण, राकेश, धर्मराज, राजु,
 सुधीर, दिलिपकुमार, रूपेन्द्र, हरिकजी, हरि,
 दिनेश, सुरज, गोविन्द, पञ्चरत्न, हुनुहुन्छ ।

शाक्यहरू राजेन्द्र, नीरज, विनोद, दीपक, इन्दिरा,
 शर्मिला, स्वदेशरत्न, सुमित्रा, जयप्रकाश, जितेन्द्र,
 ईश्वर, पुष्प, प्रदीप र दुर्गाराज हुनुहुन्छ । कर्मा-
 चार्य रामेश्वर; कर्माकार निर्मला; श्रेष्ठहरू
 कविरकुमार, खेमकृष्ण, विजय, अनिलकुमार, राजेश
 सुनील, अमृतमान; लामाहरू पूर्ण, दोर्जे, समीर,
 नवाड, तेन्चिग, नवाड, मया, राजेश, रत्न र
 रत्नसागर; शेर्पा तेन्जिङ; छःला सानुलाल;
 सुवाल विदुरसिंह; मानन्धर नरेन्द्र, राजन, अशोक
 र रामकृष्ण; पोखरेल ज्योति; देउजा कमला;
 पराजुली भुवन; नापित दिनेशकुमार; गौतम
 मोहनप्रसाद; वाडे राजमान; वज्राचार्यहरू सिद्धि-

राज, माणिकराज, अगम; पौड्याल गोपी; गुरुङ
 निर्मल; भिक्षु मिलिन्द, अशोककीर्ति; कार्की
 दीपेन्द्र, मरहट्टा हरिप्रसाद; दशनधारी रोहिणी;
 खड्गी मणिल; तुलाधरहरू सुरजरत्न, अजन्ता,
 सुरज; खड्काहरू इन्द्रवज्र, राजकुमार; स्थापित-
 हरू नवीन, दिनेशमान; मगर प्रेमपूर्ण; अवालेहरू
 मंगललाल, राम; रायमाक्षी कलगानी; रिसाल
 सानुमाया; बुपा नवाड; नुबुग्ने जेशन; शर्मा
 मिलन; घिमिरे रामचन्द्र; ताम्राकार अनिल;
 प्रधान अजय हुनुहुन्छ ।

(ख) आँखादाताहरूमा- महर्जनहरू राममाया,
 रवीन्द्र, सुरेश, नानीमैयां, दिलीपकुमार, शम्भु,
 लक्ष्मीकुमारी, राम, राममाया, संजय, रत्नलाल,
 हरि, जितेन्द्र, श्याम, कृष्ण, विजयकुमार, साधुराम,
 सीता; श्रेष्ठहरू सुमेर, अनिलकुमार, बसन्ती, श्रीकृष्ण,
 रत्नदेवी, राजेन्द्रराज, रमिला, श्रुति, अमृतमान, राजेन्द्र;
 घिमिरे मित्रलाल; तुलाधर चिनीशोभा, साहिंलामान,
 जितरत्न, सरोज, मंगललक्ष्मी, लक्ष्मीदेवी; सुरजरत्न,
 रंजितहरू गंगा, रंता, सुरेश, धर्म, सुजिना; मानन्धर
 सत्यनारायण, श्यामकृष्ण, तारादेवी, नारायणदेवी. तीर्थ-
 नारायण, रमेश, सुभद्रा, प्रेम; वज्राचार्य बुद्धरत्न,
 सिद्धिराज, बाबुकाजि, फणीन्द्ररत्न, रूपकमल, लक्ष्मी-
 कुमारी; शाक्यहरू अष्टमाया, दुर्गाराज, प्रदीप, सुभद्रा;
 शेर्पा पेमा सावा, टाहिरी कर्मदोर्जे; शाही अनोज, कृष्ण-
 हरि; गुरुङ सुमिता; प्रधान हरिगोपाल; राजवाहक
 दानमाया; डंगोल विष्णुदेवी, प्रीतिवदन, प्रद्युम्न, मन-
 माया, नारायण, सरिता, रामबहादुर; लामा राजु;
 कर्माचार्य रामेश्वर; देव परशुराम प्रसाद; भिक्षु सम्यक;
 नानीमैयां; थापा अमिता; मालाकार सुनील; ताम्राकार
 अनिल; खड्काहरू सहदेव, राजेन्द्र; केसी सुमन, दीपेश;
 पौड्याल वंजुण हुनुहुन्छ ।

बुद्ध जयन्ती समारोह सप्ताहव्यापी रूपमा

२०५: वैशाख १७, सुनसरी -

२५४३ औं बुद्धजयन्तीको अवसरमा सम्यक् शिक्षा समूह स्वयम्भू चैत्य महाविहार धरान १२ ले विभिन्न सप्ताहव्यापी कार्यक्रमहरूको आयोजना गरेर बुद्धजयन्ती समारोह सम्पन्न गरेको छ । वैशाख ११ गते देखि १७ गतेसम्म आयोजना गरेको साप्ताहिक कार्यक्रममा टोल र विहार सफाइ तथा उद्घाटन समारोह रहेको थियो । सो कार्यक्रमको प्रमुख अतिथि ध. न. पा. वडा नं. १२ का वडा अध्यक्ष किशोर राइले पानसमा दियो बाली कार्यक्रमको उद्घाटन गर्नुभएको थियो । समूहको अध्यक्ष सुश्री बिद्या शाक्यको सभापतित्वमा सम्पन्न भएको उक्त कार्यक्रमका संचालक बिष्णु बराल हुनुहुन्थ्यो । मूल संयोजक सुरज शाक्यले स्वागत तथा कार्यक्रममाथि प्रकाश पार्नुभएको थियो भने संयोजक तेजु श्रेष्ठले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

यस्तै कर्मचार्यको संयोजकत्वमा र सुरज शाक्यको सभापतित्वमा अन्तर विहार तथा गुम्बा वक्तृत्वकला प्रतियोगिता सम्पन्न भयो । धरान न. पा. कार्यलयका कार्यकारिणी अधिकृत बद्रोनाथ घिमिरेको प्रमुख अतिथ्य तथा बासु देव बरालको संचालनमा सम्पन्न भएको उक्त कार्यक्रममा स्वयम्भू चैत्य महाविहार धरान १२ का अशोक शाक्य र पानस गुरुङ, क्रमशः प्रथम र द्वितीय हुनुभएको थियो । हिमालयन महायान देखेन छ्योलिङ्ग, गुम्बाका सोनिया शेरपा तृतीय हुनुभएको थियो । यसको निर्णायकहरू साहित्यकार गोविन्द विकल र गोपाल देवान हुनुहुन्थ्यो ।

पुनम स्थापितको संयोजकत्वमा र सुरज शाक्यको सभापतित्वमा बौद्ध हाजिरीजवाफ प्रतियोगिता

सम्पन्न भएको छ । इलाका प्रहरी कार्यालय धरानका इन्चार्ज प्र. नि. शिवजी श्रेष्ठको प्रमुख अतिथ्य र केशव श्रेष्ठको संचालनमा भएको उक्त प्रतियोगितामा क्रमशः सन्दीप शाक्य पवित्रा राई, कल्पना सुब्बाको टोली प्रथम र दीपा शाक्य दीपिका शाक्य र मुना श्रेष्ठको टोली द्वितीय भएको थियो । बिनोद शाक्यको संयोजकत्वमा बाल युवा तथा प्रौढ खेलकूद सम्पन्न भएको थियो ।

सुरज शाक्यको सभापतित्व र रोहिना ताम्राकारको संयोजकत्वमा कल्पवृक्ष दान कार्यक्रम सम्पन्न भयो । कार्यक्रमको प्रमुख अतिथि समाजसेवी श्याम गोविन्द श्रेष्ठ र अतिथिहरूमा श्रद्धेय भिक्षु धर्मसागर र ध. न. पा. का उपमेयर कृष्णनारायण पालिखे हुनुहुन्थ्यो । समुदायका ३५० जना बालबालिकाहरूलाई विभिन्न वस्तुहरू दान दिइएको थियो । बुद्धजयन्तीका दिन विहान ७ बजेदेखि मित्रमाला भजन, बुद्धपूजा भएको थियो । दिउँसो नगर परिक्रमा भएको थियो र बेलुका अशोकको संयोजकत्वमा र विद्या शाक्यको सभापतित्वमा समापन तथा पुरस्कार वितरण कार्यक्रम सम्पन्न भयो । प्रमुख अतिथि भिक्षु कौण्डिन्यले प्रतियोगिताका विजयीहरूलाई पुरस्कार प्रदान गर्नुभएको थियो ।

‘धर्म’ विषयमा प्रवचन

२०५६ जेठ १, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटीविहारमा प्रत्येक महिनाको अन्तिम शनिवार हुँदै आएको प्रवचन कार्यक्रममा आज प्रमुख अतिथि मित्र सुशोभनबाट ‘धर्म’ विषयमा प्रवचन विनुभयो । उक्त कार्यक्रममा अमृत धम्म स्कूलको तर्फबाट सुमेध स्थापितले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुहुँदा छलफल कार्यक्रमपश्चात् अध्ययन गोष्ठी विसर्जन गरियो ।

(नेपालभाषा)

सिर्पा: हुन

१११६ बछलाश्व १५, मोरङ-

थनया विराटनगरय युवा बौद्ध संघया स्वसालय २५४३ क्व:गु बुद्धजयन्तीया लसताय विराट बौद्ध संघ व उपासिका संघनाप जाना: जिल्लाव्यापी अन्तर्माध्यमिक विद्यालय न्यास:लिस: कासा व बौद्ध चित्रकला धिधि बल्ला: कासा न्याकूगु दु । उगु न्यास:लिस: कासाय गौतमबुद्ध मेमोरियल सेकेन्डरी ईंग्लिस बोर्डिंग स्कूल, जानकी ईंग्लिस बोर्डिंग स्कूल व विराट सेकेन्डरी ईंग्लिस बोर्डिंग स्कूल छतीकथं ह्याप, ल्यू व लियांल्यू ला:गु जुल । अथे हे चित्रकलापाखे विराट सेकेन्डरी बोर्डिंग स्कूल, बी. के. भी. एम्. सेकेन्डरी बोर्डिंग स्कूल व जानकी ईंग्लिस बोर्डिंग स्कूल छतीकथं ह्याप, ल्यू व लियांल्यू ला:गु जुल । लालधन शाक्य अतिथिकथं उपस्थित जूगु सिर्पा: इनेज्यास भिक्षु कौण्डिन्यपाखें सिर्पा: इनाबिज्या:गु जुल । सन्देशदास श्रेष्ठपाखें न्याकूगु उगु ज्याइवल्य संघया नाय: मोहनकृष्ण ताम्राकारपाखें सुभाय देछा:गु जुल ।

बुद्धमूर्ति देय्चा:हुइका: जयन्ती हन

१११६ बछलाश्व, मोरङ-

२५४३ क्व:गु बुद्धजयन्ती थनया नगदेश बौद्ध समूह व धर्मोदय शाखाया मंका: स्वसालय बुद्धमूर्ति खतय तथा: देय् चा:हुइका: हन । वयां कन्ह्यकुन्हु थनया आमणेर शीलरत्न मढुया बुद्धपूजा याना: भिक्षु अनगारिकापित भोजन याका:, मढुह्यसिया सद्गति कामनायाना: मासिक तिथि हंगु जुल ।

बुद्धजयन्ती हन

१११६ बछलाश्व १५, संखुवासभा-

थनया चैनपुरया बोधिसत्त्वविहारय बुद्धया २५४३ क्व:गु जयन्तीया लसताय ये बुद्धजयन्ती समारोहपाखें अतिथि जुया: बिज्या:ह्य भिक्षु संघरक्षितसमक्ष शीलप्रार्थना व वसोलपाखें बुद्धपूजाया कार्यक्रम न्या:गुया नाप धर्मदेशना जूगु ख: । थुकुन्हु कल्पवृक्षदान, साहित्य

तथा संगीत गोष्ठी जूगु ख: । उगु गोष्ठीइ कवितापाखे शारदा अधिकारी, बाखंपाखे सबिन शाक्य व संगीतपाखे पिटर थापा न्याप ला:गु ख: । चन्द्रज्योति शाक्यया सभापतित्वय जूगु उगु समारोह पुण्यानुमोदन जुया: क्वचा:गु ख: ।

सप्ताहव्यापी ज्याइव: छुना: जूगु उगु थीथी ज्याइवल्य चन्द्रज्योति शाक्य, सुश्री हर्षदेवी शाक्य, सुश्री दिलकुमारी शाक्य, हर्षबहादुर खड्का, मदनति कमाचार्य, भक्तबहादुर गोम्बा, श्रीमती कुलदेवी शाक्य व सुमनादेवी शाक्यपिसं बुद्ध व बुद्धधर्मया विविध विषयय थ:थ:गु न्वचु प्वकादीगु ख: । थुव्यलय न्याकूगु बौद्ध न्यास: लिस: कासाय रत्नवेली न्याप; संघटोली ल्यू; धर्मटोली लियांल्यू जुया बुद्धटोलीं ह:पा: सिर्पा: त्याकूगु ख: ।

वार्षिक समारोह जुल

१११६ बछलाश्व १६ संखुवासभा-

थनया चैनपुरया बौद्ध महिला संघया क्षिप्य-क्व:गु वार्षिक उत्सव भिक्षु संघरक्षित समक्ष शीलप्रार्थना जुया: न्यात । समारोहय अध्यक्षता यानाछूस दिलकुमारी शाक्यपाखें लसकुस न्वचु जूगु उव्यलय सुश्री हीरादेवी शाक्य, श्रीमती कुलदेवी शाक्य, चन्द्रज्योति शाक्य, प्रमोद शाक्यपिसं न थ:थ:गु मंखना प्वकाछूगु ख: । सुश्री सुमनादेवी शाक्य न्याकूगु उगु समारोहस ईंग्लिस बोर्डिंग स्कूलया शिक्षकपि जनार्दन नेपाल, पासाङ बल, कमल शाक्य व प्रमोद शाक्यपिनिपाखें बौद्ध भजन न्याव्व:गु ख: ।

सिर्पा: इने ज्याइव:

ने. सं. १११६, अनलश्व १२, यल-

दीपकर परियत्ति शिक्षालयया स्वसालय देय्दंसं न्यानावयाचवंगु परियत्ति शिक्षा प्रशिक्षण ज्याइवल्य उत्तीर्ण जूपि विद्यार्थीपिन्त थ्वहे वंगु २०५६ जेष्ठ २१ गते शुक्रवा: कुन्हु सिर्पा: इनेगु ज्याइव: त:गु दु । थुगु ज्याइव: यल उपमहानगरपालिकाया मेयर भाजु बुद्धिराज वज्राचार्य या मूपाहांत्वय व भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरया सभापतित्वय जुइगु ख: ।

नेपालं पिदंगु न्हापांगु बुद्धधर्मया लयपौ

आनन्दभूमिया इनाप

पुन्हिपतिकं पिदनीगु आनन्दकुटी विहारया थुगु लयपौ
ताःलाकातयेया लागी, बुद्धधर्मयात न्हिथं प्रचार प्रसार यानावं
वनेगु इवल्य् छिकपिनिगु ग्वाहालिया आशा याना ।

- ५ बुद्धधर्म व दर्शनया अनुसन्धानात्मक व रचनात्मक च्वसुत बियादिसँ ।
- ५ बौद्ध गतिविधित छ्वयाहयादिसँ ।
- ५ थःगु व्यवसायया विज्ञापन बियादिसँ ।

ग्राहक ल्हापं -

दँछिया ग्राहक ल्हापं ६०।- छगूया ६।-

आजीवन ग्राहक ल्हापं १०००।- तका ।

❀ विज्ञापनया भाः ❀

थाय्	छगू पेज (पूरा)	बकिछ पेज	चकंछि पेज
दक्सिबय् ल्यूनेया कभर	३,०००/-	१,६००/-	-
दुनेया कभर	२,०००/-	१,१००/-	६००/-
दुनेया पेजय्	१,०००/-	६००/-	४००/-

दिच्छतक थुलं बियादिउसा २०%, खुलातकया १५% व स्वलातकया १०% छूटया व्यवस्था दु ।

(विज्ञापन उपलब्ध गरिदिनुहुने महानुभावहरूलाई विज्ञापनबाट प्राप्त रकममध्येबाट १५ प्रतिशत पारिश्रमिकस्वरूप दिइने व्यवस्था गरिएको जानकारी गराउँदछौं ।)

व्यवस्थापक

आनन्दभूमि

आनन्दभूमिको सानुरोध जानकारी

१. व्यवस्थापनसम्बन्धका केही कठिनाइले ग्राहकहरूमा समयमा पत्रिका पुऱ्याउन नसकिएको मा क्षमाप्रार्थी हुँदै नयाँ वर्षको शुरूअंकदेखि समयमा पत्रिका पुऱ्याउने यथासंभव प्रयत्नरत रहने भएको छ ।
२. ग्राहकको म्याद सकिएका ले निरन्तरताको लागि शुल्क पठाई नवीकरणगर्नुहुन अनुरोध छ ।
३. आजीवन ग्राहक वा साधारण ग्राहकपर्यन्तमा पत्रिका नपुगेका ले आफ्नो पूर्ण ठेगाना लेखी पत्रिका नपुगेको सूचना पोष्ट बक्स नं. ३००७ वा संपादक, व्यवस्थापक, प्रकाशकमध्ये सुविधा पर्ने ठाउँमा लिखित खबर पठाउनुहुन अनुरोध छ ।
४. पहिले हुलाकदर्ता टिकट सहूलियत पाइआएको मा हाल सो सहूलियत उपलब्ध नहुने पोष्ट अफिसको व्यवस्था भएको ले पोष्टबाट पत्रिका पठाइने ठाउँमा पोष्टेज शुल्क छुट्टै लाग्ने भएको छ ।
५. नयाँ ग्राहक अभियान भइरहेको छ । यथाशीघ्र साधारण वा आजीवन शुल्क क्रमशः ६०/- वा १०००/- बुझाई सदस्यता ग्रहण गर्नुहुन अनुरोध छ ।
६. विज्ञापनदाता बन्नुभई आफ्नो व्यापारको प्रचार तथा बुद्धधर्मप्रतिको श्रद्धा अभिव्यक्तगरी पत्रिकालाई सहयोग गर्नुहुन अनुरोध छ ।
७. लेखकहरूले लेख पठाउनुहुंदा साइज मिलेको कागजमा एकतिरमात्र बुझिने राम्रो अक्षरले लेखिल्याएको हुनुपर्दछ ।
८. अक्षर स्पष्ट नभएका फोटोकपी, कार्बोनकपी र लेखाइ भएको लेख रचना स्वतः निस्क्रिय रहनेछ ।
९. बौद्धगतिविधिसंबन्धी समाचार पठाउंदा छोटो, उपलब्धिपूर्ण कुरामात्र उल्लेख गरी पठाउनुहुन अनुरोध छ । प्रत्येक औंसीपछि पठाइएको समाचार पछिल्लो अंकमा मात्र राख्न सकिने छ ।
१०. विज्ञापनदर निम्नप्रकार छः-
 - (क) सबभन्दा पछाडिको कभरको पूरा पृष्ठको ३०००/ र आधा पृष्ठको १६००/-
 - (ख) भित्री कभरमा पूरा पृष्ठको २०००/- आधा पृष्ठको ११००/- र चौथाइ पृष्ठको ६००/-
 - (ग) साधारण पेजमा पूरा पृष्ठको १०००/- आधा पृष्ठको ६००/- र चौथाइ पृष्ठको ४००/-